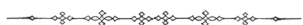

др Јелена Глушац

ХРАМ УСПЕЊА
ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ
У ПЕЦКОЈ

Издавач
Народна библиотека Осечина

Уредник
Ана Васиљевић

Приредио за штампу
Мирослав Пралица

Штампа
Тојаловић Ваљево

Тираж
500

Осечина, 2022.

др Јелена Глушац

**ХРАМ УСПЕЊА
ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ
У ПЕЦКОЈ**

2022.

*Са блаіословом Њеіової Преосвешћенсїва
Ейискойа ваљевскої Госїодина Исихија Роїића*

Увод

Већ скоро сто година, храм Успења Пресвете Богородице је духовни и културни центар варошице Пецке и околних места. На основу писаних речи и усмених запажања, као и потребе да се сачувају важни догађаји једног времена, настала је ова монографија. Непосредни извори сазнања који овде коришћени јесу: *Лейџојис цркве Царинске храма Усијења Пресвечије Богородице у Пецкој* (у даљем тексту *Лейџојис 1* или *2*), грађа из Архива Југославије у Београду, документација из Завода за заштиту споменика културе у Ваљеву, дневна штампа (листови *Полиџика*, *Српске новине*) и периодика (часопис за црквени живот Шабацке епархије *Глас Цркве*): затим, кратке вести и фотографије служби информисања (веб-страница) епархија Шабацке (<https://www.eparhija-sabacka.com>) и Ваљевске (<https://www.eparhijavaljevska.rs>); даље, посредни извори попут закона, мемоара, пописа становништва, докумената о страдању Српске православне Цркве и свештенства током Првог светског рата. Важне информације добијене су из натписа на спомен-плочама, ктиторским и надгробним плочама које се налазе у порти Успењске цркве, као и на иконама и иконостасу. Истраживање неће обухватити само историјат овог храма, већ колико је то могуће, целокупног црквеног живота у парохијама Царинским, цркви брвнари у Скадру и новоподигнутом храму Свете Великомученице Марине у Гуњацима. У оквиру истога, посебно је изложен значај војничког гробља, одакле су привремено сахрањени јунаци из ратова 1912-1918. премештени у костурницу по изградњи храма Успења.

Захваљујући *Лейшойису* које је водило свештенство ове цркве, од 1963. године, па све до данашњих дана, доступни су нам драгоцени подаци везани за црквено-народни живот Царинских парохија. Они су разноврсни и богати. Свештенство је износило своја запажања не само везана за духовни живот овога краја, већ и за општа дешавања попут земљотреса, поплава, сушних година, грађанских ратова, политичких промена, распада државе и епидемија. Сви ти догађаји су неминовно утицали на стање и пословање цркве, која је без обзира на њихов карактер и ђуд времена, увек била и остала седиште окупљања народа овога краја. Народ побожан и одан својој вери, изградио је овај храм. Обнављао га је, помагао, одржавао и у најтежим временима остао одан својој светињи. Први подаци у *Лейшойису* датирају из јула 1963, када је летописац поднео извештаје од периода градње храма о духовно-административном животу Царинских парохија, са освртом на општа дешавања у Шабачкој епархији и држави. Сваки извештај је прегледан на годишњој ревизији од стране подгорског архијерејског намесника. Ревизија је увек обављана крајем јуна или почетком јула месеца. До 1974. подаци су вођени са освртом на најважнија дешавања, (попут прослава црквених слава, канонских посета, грађевинских радова на цркви и парохијском дому), али не за сваку годину појединачно, затим су забележене кратке биографије Царинских свештеника и Шабачко-ваљевских Епископа. Од 1974. године до 1983. године, када је *Лейшойис* водио блаженопочивши свештеник Богдан Симић, извештаји су вођени скоро сваке недеље или о сваком већем празнику. Од 1984. до данас, подаци се пишу једном годишње, пред намесничку ревизију. И поред обиља података, проблематика овог *Лейшойиса* се односи на део око грађења и оснивања храма. Пошто је писано по сећању, са дистанце од око 30 година, неке информације нису потпуне или хронолошки тачне (датум и година освећења храма). Провера одређених навода (за догађаје у парохији пре 50-их година) показала се готово немогућом, обзиром да је велики број извора и белешки намерно уништен од стране непријатељских казнених експедиција или је

*ЦРКВА – СПОМЕН КОСТУРНИЦА Успења Пресвете Богородице
у Пецкој*

просто несачуван, сматрајући се неважним за будућа истраживања. Проблем извора који недостају услед околности од 1941., па наредних неколико деценија, нису везани само за црквену општину Царинску, већ за епархијску и месну архиву. Обесправљеност Цркве као институције, одузимање и уништавање имовине, понижавајући положај црквених великодостојника и верника, говоре о крајње нечасном третману сопствене прошлости и традиције свога народа. Иако летописци не говоре о конкретним пресијама, разумљиво прећуткивање и коришћење одређене симболике Библијских цитата, даје претпоставку о намерном изостављању конкретних проблема парохијског свештенства у доба комунизма. Тек од 80-их година, тон писања постаје оптимистичан – народ је полако почео да се враћа вери, а касније је евидентно и учешће државних и локалних власти у духовном животу, као и материјалној помоћи. *Лейбойис* је читким рукописима писан у две свеске, садржајно је богат и јасан, хронолошки дефинисан, странице нису у потпуности нумерисане. Чува се у канцеларији парохијског дома.

Значајни подаци добијени су из Архива Југославије (фонд Министарства вера Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца) по питању гробља војника преминулих у ратовима 1912-1918 године. Из кореспонденције Министарства са другим институцијама, попут Министарства грађевина, Духовног суда у Шапцу, Основне школе у Пецкој, као и Царинске црквене општине, открива се један значајан процес, брига државних и црквених власти по питању регулације и очувања гробља преминулих у ратовима 1912-1918. Нажалост, документи који се тичу помоћи државних власти за изградњу и учешћа на свечаности приликом освећења храма (фонд Управе двора), нису били доступни за истраживање на дужи временски период, односно у периоду настанка ове монографије.¹ Брига државе о војничким гробљима и гробовима дефинисана је кроз законске одредбе, које су употпуниле слику о мотивима за грађење цркве-костурнице.² Трудом блаженопочившег свештеника Михаила Радивојевића, преписани су спискови пострадалих војника пореклом из Царинске општине, као и оних који су овде сахрањени. Њихов поновни препис са сугестијама, биће изнет у посебном прилогу овог рада.³ Документа која се односе на страдање српског православног свештенства током Првог светског рата, односно о

¹ Архив Југославије (АЈ), Фонд Управе двора (74), бр. фасцикле: 230, јединица описа: 339; бр. фасцикле 343, јединица описа: 506. У тренутку потраживања ових докумената, према речима особља из Архива, фонд Управе двора је недоступан истраживачима дуже од годину дана, због дигитализације (март 2022).

² Закон о уређењу наших војничких гробља и гробова у оцаџбини и на сирани, као и гробова изинулих војника и морнара, рајних заробљеника и инјернираних лица, држављана: Немачке, Аустрије, Угарске и Бујарске, сахрањени на нашој државној територији (Београд: Државна штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1922); објављен у: *Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, бр. 87, 22. април 1922. – дигитално издање: <https://www.uzzpro.gov.rs/doc/biblioteka/digitalna-biblioteka/1922-zakon-o-uredjenju-vojnicksih-grobalja.pdf>;

³ Препис је учињен 1960. године на основу ранијих спискова и чува се у храму у Пецкој.

њиховој интернацији у непријатељске логоре, обједињена су у раду Р. Пилиповића.⁴

Увидом у темељну документацију Завода за заштиту споменика културе у Ваљеву, у раду су представљени важни детаљи везани за упис у регистар споменика културе, санације и ресторације храмова у црквеној општини Царинској – у Пецкој и у Скадру. Део документације се налази на веб-страници Завода, одакле су коришћене и фотографије.⁵

Драгоцене информације и фотографије за период до 1941. године, пружила је периодика, пре свега лист *Полиџика*, који је један период имао посебне односе са варошицом Пецком, у којој се налазио гроб оснивача листа, Владислава Ф. Рибникара. Коришћена су дигитализована издања које је начинила Народна библиотека Србије.⁶ У оквиру сличних временских одредница (1929-1940), кључне информације о административном и духовном раду Шабацке епархије, затим о појединим царинским паросима, пронађене су у *Гласу Цркве*, часопису за црквени живот Шабацке епархије, чија се дигитализована издања могу наћи на веб-страници Библиотеке шабачке.⁷ За догађаје из блиске прошлости (повратак веронауке у школе, поплаве 2014, пандемија ковид 19 вируса), коришћени су подаци из дневне штампе и извештаји званичних релевантних државних институција.

Храм Успења Пресвете Богородице у Пецкој, литература ретко истиче. Спомиње се у студијама о раду и делу његовог главног пројектанта, архитекте Момира Коруновића,⁸ затим у

---

⁴ *Српска православна црква у Првом светском рату (1914–1918) – одабрана докуменџа*, књига I, приредио Радован Пилиповић (Београд: Архив Српске Православне Цркве, 2014).

⁵ <https://vaza.co.rs/>

⁶ https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_2F6F6602455A67B1B521D786232CBF4A

⁷ <http://sabac.digitalna.biblioteka.rs/www/digitalna.php?z=6>

⁸ Александар Кадијевић, „Елементи експресионизма у српској архитектури између два светска рата“, *Моменџ: часопис за визуелне медије* 17 (1990), 90-100; Исти, *Момир Коруновић* (Београд: Републички Завод за заштиту

чланцима из споменице *Српска православна црква: 1920-1970: сјоменица о 50-годишњици васпостављања Српске папирарије*, који говоре уопштено о организацији епархија и законодавству Српске православне Цркве⁹, али нешто прецизније поводом градње и обнове црква и манастира у међуратном периоду.¹⁰ Затим, од опште црквене литературе, вредна је студија Ђ. Слијепчевића.¹¹ Непосредне податке о положају Цркве и државе у периоду комунизма, односно у последње две деценије 20. века. године, изнели су радови Р. Радић;¹² први значајан корак ка успостављању добрих односа, било је увођење веронауке у српске школе,¹³ о чему је и дневна штампа детаљно извештавала.

Конкретан рад о цркви у Пецкој, настао је тек 2017. године по завршетку пројекта конзерваторских радова на овом објекту.¹⁴ Сазнања о парохији Царинској, међутим у времену пре подизања храма, налазе се у обимној студији Љубе Па-

---

споменика културе, 1996); Исти, „Архитекта Момир Коруновић и ратна 1912. година“, *Архитектура и урбанизам* 37 (2013), 43-49.

⁹ Благота Гардашевић, „Организационо Устројство и законодавство православне Цркве између два светска рата“, у *Српска православна црква: 1920-1970: сјоменица о 50-годишњици васпостављања Српске папирарије* (Београд: Свети Архијерејски Синод СПЦ, 1971), 37-64.

¹⁰ Момир Лечић, „Изградња и обнова црква и манастира од 1920. до 1941. године“, у: *Српска православна црква: 1920-1970: сјоменица о 50-годишњици васпостављања Српске папирарије*, 65-125.

¹¹ Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне Цркве III. За време Другој светској рати и после њеј* (Београд: ЈРП, 2002).

¹² Радмила Радић, *Вером пројив вере. Држава и верске заједнице у Србији 1945-1953* (Београд: Институт за новију историју Србије, 1995; Иста, „Srpska pravoslavna crkva tokom 90-ih“, *Poznańskie Studia Slawistyczne* 10 (2016), 257-268.

¹³ Бошко Миловановић, Мирјана Стакић, „Верска настава у Србији од 2001. до 2015. године“, *Зборник радова Училијској факултету* 9 (2015), 82-92; Петар Рајчевић, „Повратак веронауке у школе 2001. године“, *Толошки погледи* 47/3 (2014), 571-586.

¹⁴ Милка Крстивојевић, „Конзерваторски радови на цркви спомен-ко-стурници посвећеној Успењу Пресвете Богородице у Пецкој“, *Гласник Друштва конзерватора Србије* 41 (2017), 119-122.

вловића.¹⁵ Важне информације о првој парохији Царинској и цркви дрвнари у Скадру, објављене су у студији Р. Поповића, која је објављена на јубилеј поводом 300 година од првог писаног помена ове светиње.¹⁶

Ваљало би поменути студије које се баве пострадалим и интернираним свештеницима у народа у непријатељске логоре,¹⁷ радове које се баве учешћем Моравске Дивизије II позива. Мемоари генерала Љубомира Милића, са опширном уводном студијом приређивача и богатом библиографијом, били су полазна тачка за разумевање значаја активности дивизије у овом крају.¹⁸ Детаљни описи војне организације, припрема и ратних путева Моравске Дивизије II позива, описани су у студији А. Динчића и В. Трајковића.¹⁹ О једном од многобројних одликованих хероја Првог светског рата, Живану Марковићу, дародавцу имања за грађење цркве, изнета је кратка биографија у делу посвећеном „бесмртним“ јунацима ваљевског краја.²⁰

Посебну захвалност на великодушној помоћи, аутор рада дугује паросима црквене општине у Царини, протојереју-ставрофору Будимиру Стевановићу и протојереју-ставрофору Јо-

---

¹⁵ Љуба Павловић, *Соколска нахија: ко смо ми Пординци. Наши корени* (Београд: Сфаирос, 2004), 451-462.

¹⁶ Радомир Поповић, *Црква дрвнара у Скадру – храм Вазнесења Господњег* (Осечина: Народна библиотека Осечина, 2020).

¹⁷ Предраг Пузовић, „Страдање свештеника током Првог светског рата на подручју Шабачко-Ваљевске епархије,“ *Бојословље* 2 (2015), 221-232; Радован Пилиповић и др., „Српска православна Црква у Првом светском рату. Нова сазнања“, *Историјске свеске* 21 (2015), 2-17; Исидор Ђуковић, Ненад Лукић, *Нежидер, аустроугарски појор за Србе 1914-1918* (Београд: Историјски архив Београда, 2017).

¹⁸ Љубомир Милић, *Моравска дивизија II позива*, књига 1, приредио проф. др Александар Животић (Београд: Медија центар „Одбрана“, 2018).

¹⁹ Александар Динчић, Верољуб Трајковић, *Моравска дивизија у Првом светском рату 1914-1918* (Лесковац: Народни музеј Лесковац, 2018).

²⁰ Милорад Радојчић, *Бесмртни рајиници ваљевског краја у рајовима 1912-1918. Вишезови Карађорђевог звезда* (Ваљево: Међуопштински историјски архив Ваљево, 2014).

вану Полићу, који су омогућили коришћење црквеног Летописа и давали релевантне информације за историјат парохија; затим запосленима у Заводу за заштиту споменика културе у Ваљеву, архитекти конзерватору – саветнику Милки Крстивојевић и мр. историје Милоју Николићу, који су драге воље одобрили и уступили коришћење опширне документације у просторијама Завода; захвалност упућујем ауторима фотографија Ивану Ђукићу и Јелени Полић, као и Петру Мирчетићу на уступању старих фотографија из приватних архива парохијана из Пецке; напослетку, свима онима који су својим саветима и смерницама допринели настанку писања историјата храма Успења Пресвете Богородице у Пецкој.

Место Пецка је активно почело да се насељава тек од друге половине 19. века и релативно је младо насеље у односу на остале из овога краја. Љуба Павловић је у својој монографији „Соколска нахија“ дао кратак преглед историјата и опис места. Насеље је настало на ставама река Пецке, Царинке и Мрчанице, на месту где се до 1863. године налазио турски хан, који је касније срушен и претворен у механу.²¹ Захваљујући насељенику из околине Софије, Величку Илићу, који је овде држао бојаџијску радионицу и дућан робе широке потрошње, као и добром географском положају, ствара се насеље Пецка. Љ. Павловић пише да је Илић у Пецкој живео када осим хана и занатских радионица, није било ни једне куће и да је вредно и неуморно радио, не би ли привукао људе из околних места да се овде населе.²² Била је седиште Царинске општине у азбуковачком срезу, округа Подринског са седиштем у Каменици. Општини су припадала села Царина, Гуњаци, Скадар и Драгодол. Чињенице да је Пецка била седиште општине и да је у њој постојала прва општинска школа основана 1841. године,²³ убрзале су развитак места. Иницијатива да Пецка постане варошица датира из 70-их година 19. века, а реализована је Указом краља Петра I Карађорђевића од 24. децембра 1904, а објављеног у Српским новинама 9. јануара 1905. године.²⁴

---

²¹ Љ. Павловић, 458.

²² Исто, 459.

²³ Величко Илић, Слободан Тодорић и др., *160 година школе у Пецкој* (Пецка: Основна школа „Чеда Милосављевић“ Пецка, 2001), 11.

²⁴ *Српске новине*, година LXXII, бр. 6, 9. јануар 1905, 1.

„Ми, Пеџар I, по милости Божијој и вољи народној Краљ
Србије,

На предлој Нашеј министра унутрашњих дела, а на
основу члана 6. закона о местима решили смо и решавамо:
да се заселак Пецка који припада селу Царини, оштинине
Царинске, у срезу азбуковачком, округа подринској, по
изјављеној жељи њејових становника, приласи за варошицу,
пог именов: Пецка, с тим, да ова нова варошица остане и
даље у саставу оштинине Царинске, у истом срезу и округу.
Наш Министар унутрашњих дела нека изврши овај указ.

24. децембра 1904. год у Београду
Пеџар С. Р.

Министар унутрашњих дела,
Стејан М. Пројић С. Р.“

Војничко гробље

Развој тек основане варошице успорили су Балкански ратови, затим и Први светски рат. Последице ратова су се дуго осећале – много народа је страдало или је одведено у заробљеништво. Током првих великих борби на почетку Првог светског рата, у биткама на Јадру и Дрини, Пецка је представљала важније стратешко место, које се налазило на линијама одбране, где се посебно истакло учешће Моравске дивизије II позива, коју је предводио генерал Љубомир Милић. Ова дивизија је била део 3. Армије, чије је седиште било у Осечини, а главнокомандујући Павле Јуришић Штурм.²⁵ У саставу 3. Армије су се налазили и

²⁵ А. Динчић, В. Трајковић, *Моравска дивизија у Првом светском рату* (1914-1918), 24.

Обреновачки одред, Дринска дивизија II позива, Љубовијски одред, Дринска дивизија I позива, са укупно 42. 860 особа на лицу места.²⁶ Моравска дивизија II позива деловала је заједно са Љубовијским одредом, штитећи и бранећи правац преко Пецке ка Прослопу, ка Рожњу и ка Крупњу.²⁷ Најтеже борбе против аустроугарске војске биле се за одбрану Рожња.²⁸ Како су поменуте војске биле концентрисане око Пецке, ту се налазила привремена пољска болница Моравске дивизије II позива у згради Царинске школе.²⁹ Овде је једно време провела лечећи рањенике српска сликарка и добротворка Надежда Петровић, која је у писмима својој фамилији и пријатељима често описивала стање на фронту. Пишући фамилији, сведочи да су се после крвавих борби на Мачковом Камену морали евакуисати у Пецку, прикупљајући рањенике из јаруга, да их опораве и прехране. У писму пријатељу Павлу Поповићу (септембар 1914), Надежда описује привремену болницу: *„Драћи њосјодине Пајо. Има већ неколико дана како се налазим овде у Пецкој: њосла у болници досџа, њено уређење, чишћење с кречењем као да је мене чекало: мене или колеру, да не би ова друја дошла, њредузех радикално очишћавање од њрљавијине...“*³⁰

На имању поред школе, налазило се гробље за пострадале војнике Моравске дивизије II позива, који су погинули на Рожњу и околним положајима: Мачковом камену, Ципу, Ваљевским Ставама, Причевићу и другим. Недуго после окончања рата, 1919. године, донета је *Уредба о уређењу и одржавању про-*

²⁶ Љ. Милић, *Моравска дивизија II њозива*, књига 1, напомена 132, 85.

²⁷ *Исџо*, 105, 132-133.

²⁸ А. Динчић, В. Трајковић, *Моравска дивизија у Првом светском рају 1914-1918*, 31.

²⁹ Милић Ј. Милићевић, *Посвећеници и жрџиве. Срџски саниџиџи у Ваљевској болници у Првом светском рају* (Ваљево: Међуоптински историјски архив Ваљево, 2021), 23.

³⁰ *Полиџика*, бр. 10672, 10. фебруар 1938; *Надежда Пеџровић: избор слика из Народној музеја у Београду*, аутор изложбе и каталога Љубица Миљковић (Чачак: Народни музеј, 2007), 47.

баља, која је детаљније разрађена и допуњена кроз нови акт. Године 1922. донет је *Закон о уређењу војничких гробаља и гробова*,³¹ који је у оквиру својих 27 чланова дефинисао правила и обавезе око уређења и очувања гробова преминулих војника током ратова 1912-1918. године. Врховну бригу над одржавањем имало је Министарство вера Краљевине СХС, које је имало задатак да од локалних општинских и црквених власти саставља и утврђује званичне листе гробова, истражује, утврђује и контролише доказе о њима, води бригу око буџета за њихово старање као и да скупља извештаје о њиховом стању и положају.³² Сваки гроб требало је да буде прописно обележен, односно да буде постављена трајна ограда и бетонски/камени крст.³³ Војничка гробља се сматрају привременима све до тренутка подизања одговарајућих споменика у виду капела, цркава или маузолеја, са костурницом.³⁴ Све кости се морају ексхумирати по протоколима које воде Министарство вера, заједно са локалним општинским и црквеним властима.³⁵ Кости преминулих чија су имена позната, раздвојена су преградом од костију безимених јунака.³⁶ Пракса која такође озакоњена, била је да се о Видовдану (28. јун) одржавају помени свим српским страдалим ратницима.³⁷

У документима Министарства вера, налази се неколико података везаних за војничко гробље у Пецкој, односно за потражњу материјалне помоћи око његовог уређења. Управа Основ-

³¹ *Закон о уређењу наших војничких гробаља и гробова у ошацибини и на сирани*, 2-13; Ненад Лајбеншпергер, Ђорђе Мамула, „Споменици Првом светском рату између државе, закона и појединца – неколико запажања и примера“, *Српске сјудије* 5 (2014), 208-211.

³² *Закон о уређењу наших војничких гробаља и гробова у ошацибини и на сирани*, чл. 2, чл. 3, чл. 4, 4-5.

³³ *Истио*, чл. 6, чл. 7, чл. 8, 5-6.

³⁴ *Истио*, чл. 20, 10.

³⁵ *Истио*, чл. 9, 6.

³⁶ *Истио*, чл. 20, 10.

³⁷ *Истио*, чл. 16, 9.

не школе у Пецкој и црквена општина Царинска обраћали су се надлежнима у Министарствима вера, грађевина, као и Министарству војске и морнарице, директно или посредством надлежног Шабачког духовног суда. У првом документу (09. фебруар 1920, бр. 920), начелник министра извештава допис који је управитељ школе Јован Др. Милутиновић упутио Министарству војске и морнарице: „Уйрава ње школе, акѣом својом број 174. од 12. јануара 1920. обраћила се Министарству војном и морнарице ради њоѣа да сѣоменуѣо Министарствѣо ѣриѣѣекне у ѣомѣћ новцем, да се војничко ѣробље Царинско оѣради. Пошѣо је дужностѣ овоѣ Министарствѣа да води врховну бриѣу и надзор над уређењем и одржавањем наших војничких ѣробља, ѣо се овим ѣозива уѣравѣѣељ школе Царинске ѣосѣодин Јован Др. Милуѣиновичѣ, да овамо шѣо ѣриѣе саоѣшѣѣи колико би му још ѣребало новца ѣоред оноѣ шѣо је ѣриређивањем концерѣѣа ѣрикуѣѣо, да се војничко ѣробље Царинско оѣради жицом, која би се одавде сѣремила. Жицу за оѣраду војничких ѣробља сѣавила је у изѣлед овом Министарствѣу овдашња Дирекција Плена. Уједно нека ѣ. Јов. Др. Милуѣиновичѣ овамо саоѣшѣѣи, колико би му новца ѣребало за оѣраду ѣробља Царинскоѣ у ѣѣоме случају, ако би морао и жицу куйѣѣѣи. Надаље нека исѣѣи овамо извесѣѣи ѣде и на коѣа би се одавде жица за оѣраду ѣробља морала ѣослаѣѣи, колико меѣѣара ѣреба ѣослаѣѣи.“³⁸

У следећем документу (15. март 1920, број 3714) министар грађевина Јован П. Јовановић, одговара министру вера на његово обраћање грађевинском одељку начелства Подринског у вези израде оградe Царинскога војничког гробља у Пецкој.³⁹ Савет министра Јовановића је тај, да се за сва питања не обраћа окружним грађевинским одељењима, већ директно Министарству. У случају сѣме оградe Царинског гробља, министар наводи да такви општински послови не спадају у круг рада грађевинских одељења и да би се морали наплатити, а цело-

³⁸ АЈ, Министарство вера (69), 113, 165, акт бр. 920, 9. фебруар 1920.

³⁹ АЈ, 69, 113, 165, акт Министарства грађевина бр. 3174, 15. март 1920.

купни трошкови би били веома високи. Предлаже обраћање Министарству војске и морнарице, које је већ вољно да помаже овакве ствари. Из документа које упутило Министарство вера Духовном суду у Шапцу (19. март 1920, бр. 2190),⁴⁰ сазнајемо да је оно наложило да надлежни парох, црквена управа и месна заједница, изађу на лице места са управитељом школе и утврде тачан износ суме која им је потребна за завршетак радова. Овде се налази важан податак да је школа у Пецкој приређивала концерте на којима се скупило 240 круна и 6 динара за израду гробљанске оgrade. Како ова сума није била довољна, уследила је наведена препорука. Даље, Министарство препоручује да се овај трошак уколико је могуће, измири од средстава црквене општине, а уколико није, да се путем Духовног суда рачун пошаље Министарству вера. Налаже се ограђивање гробља бодљикавом жицом и ексерима, који се могу набавити код Дирекције Плена у Београду. У килограму жице који кошта 0.75 пара, има 10 метара, док килограм ексера износи 1.20 динара. председавајући Духовног суда, протојереј Р. Давидовић налаже управи цркве Царинске да поступи по наређењу Министарства и пошаље извештај суду (представка бр. 1305, 22. март 1920).⁴¹ Следећег месеца, парох Царински, Милоје Плавшић поднео је извештај на основу претходне наредбе (представка бр. 4671, 22. септембар 1922).⁴² Пошто је поступљено по наредби бр. 2190, шабачки Духовни суд је извести Министарство вера,⁴³ које је закључило поступак 06.10.1920.⁴⁴

Даља брига Министарства вера односила се утврђивање гробаља у епархијама. Према наређењима Министарства од 14. фебруара и 7. јуна 1921. године, шабачки Духовни суд је доставио списак о уређењу војничких гробова и гробаља у епар-

⁴⁰ АЈ, 69, 113, 165, акт бр. 2190, 17. март 1920.

⁴¹ АЈ, 69, 113, 165, акт Духовног суда у Шапцу, бр. 4671, 22. септембар 1920.

⁴² АЈ, 69, 113, 165, акт Духовног суда у Шапцу, бр. 1305, 22. март 1920.

⁴³ АЈ, 69, 113, 165, акт Духовног суда у Шапцу, бр. 4672, 25. септембар 1920.

⁴⁴ АЈ, 69, 113, 165, бр. 10293, 7. октобар 1920.

хији.⁴⁵ Извештај је подразумевао табеларни преглед са бројем гробова/гробаља у свакој парохији, у оквиру срезова, општина, односно вароши или села где се налазе. Наведене су тачне локације гробних места, односно да ли се налазе на приватном, државном или општинском имању, њихова површина, да ли је гробље прописно ограђено и уређено, као и број познатих и непознатих сахрањених војника. За Царинско гробље у Пецкој, у Подринском округу, среза азбуковачког, заведено под редним бројем 48, наведено је да нису познати подаци на чијем се плацу налази, нити његова површина. Класификовано је као ограђено и уређено гробље 169 војника, од којих је 85 познато, а 84 непознато.

У знак пажње према својим палим друговима, преживели су им подигли скроман споменик у виду пирамиде од фани-та, на чијем се врху и данас налази постављена демонтирана топовска граната (слика 1). На овом скромном споменику се налази такође правоугаона свечана плоча на којој је исписано: „Друјовима Моравске Дивизије II њозива 1. IX 1915. г.“. Изнад ове плоче налази се бронзани амблем са двоглавим орлом и круном над главом који представља симболично слом војске Аустроугарске монархије. Према речима генерала Љ. Милића, амблем је израдио један млади ђак вајар 1915. године, који је и сам изгубио живот током рата.⁴⁶ Преживео је више лупања, током оба светска рата, али није уништен, тако да се и дан данас налази пркосно на своме месту. У периоду 28.09. до 12. 10. 2018. године под покровитељством Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, извршена је санација и рестаурација овог споменика. Под руководством архитекте конзерватора – саветника Милке Крстивојевић, извршена је консолидација, односно очвршћавање камених страна споменика, затим уклањање флека, маховина и другог растиња. Очишћени су граната, грб и мермерна плоча, на чијем су натпису слова исписана злат-

⁴⁵ Ај, 69, 113, 165, акт Духовног суда у Шапцу, бр. 4053, 22. јун 1921.

⁴⁶ *Полиџика*, бр. 10915, 17. октобар 1938.

ном бојом. Цео споменик је заштићен савременим средствима за заштиту од временских и атмосферских утицаја.⁴⁷

1. Споменик пре и после реститурације

У знак сећања, одбор за грађење нове цркве у Пецкој са фамилијама ратника, поставио је две спомен плоче са именима и чиновима изгинулих ратника током ратова 1912-1918 из Пецке, Царине и Гуњака, које се данас налазе на северној фасади цркве. На првој плочи поред 35 имена, налазе се војни чиновни и место порекла: (слика 2)

⁴⁷ Подаци о санацији и реститурацији споменика преузети су са сајта Завода за заштиту споменика културе у Ваљеву.

1. Капетан I класе: Пантелија Павловић из Пецке
2. Капетан I класе: Саво Миросавић из Царине
3. Поручник Јеврем Ђурђевић из Царине
4. Поручник Јанићије Исаиловић из Царине

Потпоручници:

5. Радомир Илић из Царине
6. Маринко Ђорђић из Гуњака
7. Петар Ж. Павловић из Гуњака
8. Милорад Савић из Пецке

Наредници:

9. Милоје Андрић из Пецке
10. Милорад Срећковић из Пецке
11. Велизар Цветић из Царине
12. Радоица Петровић из Царине
13. Радича Саватић из Царине
14. Данило Малешевић из Царине
15. Гвозден Обрадовић из Царине
16. Драгојло Панић из Царине
17. Живан Симић из Царине
18. Радомир Арсеновић из Гуњака
19. Радован Тимотић из Гуњака
20. Обрен Перић из Гуњака

Поднаредници: (сви из Гуњака)

21. Милан Марковић
22. Чедомир М. Марковић
23. Радојло Миловановић
24. Живко Тимотић
25. Милан Тимотић
26. Илија Тадић
27. Богољуб Маринковић

Каплари: (сви из Царине)

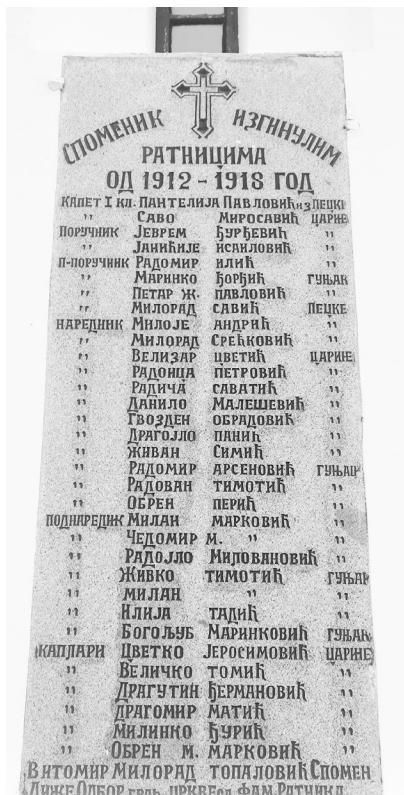
28. Цветко Јеросимовић
29. Величко Томић
30. Драгутин Ђермановић
31. Драгомир Матић
32. Милинко Ђурић
33. Обрен М. Марковић
34. Витомир Топаловић
35. Милорад Топаловић

На другој плочи налазе се имена 58 редова из Царине (уколико није назначено друго место порекла преминулог): (слика 3)

1. Рајко Исаиловић
2. Гвозден Топаловић
3. Милован Топаловић
4. Борисав Топаловић
5. Аксентија Топаловић
6. Коста Топаловић
7. Драгомир Топаловић
8. Радојло Топаловић
9. Чедомир Миловановић
10. Драгомир Миловановић
11. Петар Васиљевић
12. Ђуро Васиљевић
13. Станоје Досић
14. Станко Досић
15. Живојин Досић
16. Добросав Петровић
17. Милорад Марковић
18. Љубомир Ђокић
19. Светозар М. Марковић
20. Велимир Ивковић
21. Радојло Вилотић

22. Светозар Вилотић
23. Стеван Марковић (Горња Љубовиђа)
24. Милан Милић
25. Милош Милић
26. Борисав Томић
27. Милоје Милутиновић
28. Павле Радосављевић
29. Обрен Радосављевић
30. Теодосија Радосављевић
31. Микаило Бајић
32. Теодосија Милановић
33. Јосип Марковић
34. Арсен
35. Тимотије Павловић
36. Петар Илић
37. Иван Ђокић
38. Драгутин Ђокић
39. Александра Јеросимовић
40. Анђелко Јеросимовић (Шабац)
41. Милан Ђурић
42. Радоје Ђурић
43. Симеун Ђурић
44. Урош Миросавић
45. Срећко Миросавић
46. Марко Илић (Гуњаци)
47. Будимир Новаковић
48. Гвозден Ракић
49. Александар Петровић
50. Андрија Миловановић
51. Живко
52. Петар Јовановић
53. Драгомир Петровић
54. Милисав Петровић

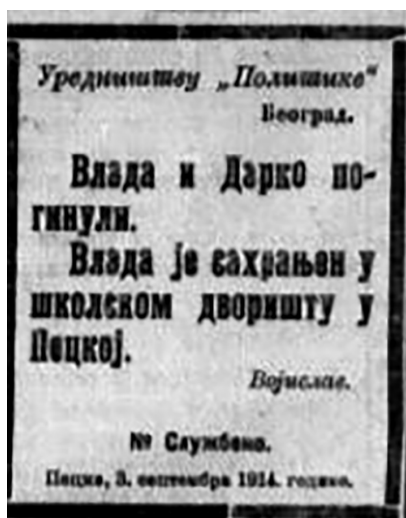
55. Богољуб Максимовић
 56. Петронија Симић
 57. Тешман
 58. Драгутин Младеновић

2 и 3: Спомен плоче изинулим ратницима
 на северној фасади цркве

У Пецкој је умро и Владислав Ф. Рибникар, резервни пешадијски капетан и командир чете, оснивач и први уредник дневног листа *Полишика*.⁴⁸ Преминуо је 1. септембра 1914. од

⁴⁸ *Полишика*, бр. 3812, 3. септембар 1914.

4. Наћййис из Полићййике

5. Сјоменик Владиславу
Ф. Рибникару

последица рањавања у борбама на Рожњу, а сахрањен је у школском дворишту.⁴⁹ По рањавању, пренет је у војну болницу која се привремено налазила у Царинској школи у Пецкој, где је убрзо и умро. У већ споменутом писму, Надежда Петровић помиње Владислављев гроб: „Шаљем вам њоследње цвећйййе који су усййели да се развију на овом њозно јесењем сунцу, а йййком уз ораду йде њочива Рибникар...“⁵⁰ Сахрањен са осталим ратницима у школском дворишту (слика 4). Његов гроб, са скромним надгробним спомеником који је подигла у послератне дане Управа Полићййике, налази се уз саму цркву са северне стране, ограђен гвоздеом оградом (слика 5). На седму годишњицу смрти, у Полићййици је забележено да су сељаци и школска младеж у Пецкој, као и у Белој Цркви, где је сахрањен Владислављев брат Дарко, погинуо 31.08.1914. године,⁵¹ чували и чувају са поштовањем

⁴⁹ Полићййика, бр. 3813, 4. септембар 1914.

⁵⁰ Полићййика, бр. 10672, 10. фебруар 1938.

⁵¹ Полићййика, бр. 3811, 2. септембар 1914.

и побожношћу оба гроба, не заборављајући их ни у најтежим временима.⁵² После Другог светског рата, посмртни остаци В. Рибникара су премештени у породичну гробницу у Београду, на Новом Гробљу.

Настанак друге парохије Царинске

Храм за верни народ Царинске општине, која је све до 1932. године имала једну парохију, била је црква дрвнара у селу Скадру, посвећена Вазнесењу Господњем (слике 6, 7 и 8). Тешко је одредити када је на овом месту скадарска црква подигнута, а сматра се да је то учињено почетком 18. века, односно да се везује за сеобу породице свештеника Трифуна са браћом Ђерманом и Матијом.⁵³ „Том ѿоју Трифуну исѿало је за руком да ѿодиѿне цркву која је и данас на ѿом исѿом месѿу...Поѿ Трифун је дао свешѿенике својој цркви: Мијаила, Мићана, Максима, Јакова и Тому, а дао је и мноѿим друѿим црвама,“ записао је Љ. Павловић сведочанства Томе Поповића, последњег свештеника из ове лозе, са службом у Скадру.⁵⁴ Током Првог светског рата скадарска дрвнара је оштећена у топовским паљбама и однето је звоно.⁵⁵

Нажалост, за црквени живот Царинске парохије, све до тридесетих година прошлог века, постоји веома мало сазнања. Добро је познато да је Љуба Павловић у неколико наврата, од 1908. до почетка Првог светског рата, а затим двадесетих година, обилазио села и вароши азбуковачког и других срезова. Оставио је значајне податке по питању порекла становништва, броја кућа и крсних слава народа који је живео у оквиру Ца-

⁵² Полиѿиѿика, бр. 4809, 13. септембар 1921.

⁵³ Љ. Павловић, *Соколска нахија*, 455-456; Р. Поповић, *Црква дрвнара у Скадру*, 9-11;

⁵⁴ Љ. Павловић, *Соколска нахија*, 455.

⁵⁵ Р. Поповић, *Црква дрвнара у Скадру*, 21.

ринске парохије: Драгодолци са 152 куће, превасходно славе Пренос моштију Светог Ђорђа, односно Ђурђиц (16. новембар);⁵⁶ у Царини је било 400 домова, од којих већина слави Светог Јована Крститеља (20. јануар);⁵⁷ у Пецкој живеће су 23 породице, са 45 кућа, а као и у Царини већином славе Јовањдан;⁵⁸ село Гуњаци имало је 231 кућу, а већина породица је славила Светог Алимпија (9. децембар).⁵⁹ Ако погледамо попис становништва од 31. марта 1931. године, наћи ће се слични подаци: Царина је имала 669 кућа, односно 668 домаћинстава, са укупно 4.705 становника, док је Драгодол имао 138 кућа, 150 домаћинстава са 1.141 становником.⁶⁰ За разлику од Драгодола, где је сво становништво било православно, у Царинској општини наилази се на неколико римокатолика и пар десетина припадника исламске вероисповести.⁶¹

Од 1909. године у Царинској парохији службује Милоје Ж. Плавшић. Рођен је у селу Драгодолу 1870. г, где је завршио основну школу, а затим гимназију и Богословију „Свети Сава“ у Београду. Оженио се кћерком тадашњег Царинског пароха Томе Поповића.⁶² Током рата, као и многи земљаци, доживео је судбину мађарског заробљеника, али је успео да се по завршетку рата врати на дужност и обавља је до 1929. године. Интерниран је у логор Нежидер⁶³, јер је „јавно уверавао народ да ће српска војска победити, те да се не треба бојати непријате-

⁵⁶ Љ. Павловић, *Соколска нахија*, 451-453.

⁵⁷ *Истио*, 453-458.

⁵⁸ *Истио*, 458-459.

⁵⁹ *Истио*, 460-462.

⁶⁰ *Definitivni Rezultati Popisa Stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knjiga I, prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava* (Београд: Државна штампарија, 1937), 36.

⁶¹ *Definitivni Rezultati Popisa Stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knjiga II, prisutno stanovništvo, po veroispovesti* (Београд: Државна штампарија, 1938), 36.

⁶² Р. Поповић, *Црква дрвнара у Скадру*, 20-21;

⁶³ Опширна студија о логору Нежидеру са библиографијом: И. Ђуковић, Н. Лукић, *Нежидер, аустироујарски логор за Србе 1914-1918*.

ља.⁶⁴ Подаци сведоче да је око 128 православних свештених и монашких лица протерано у овај мађарски логор.⁶⁵ Јереј Милоје је преминуо 10. јула 1929. године,⁶⁶ после краће и теже болести плућа. Сахрањен је на гробљу у Пецкој. Пригодан некролог о њему записао је архијерејски намесник азбуковачки, свештеник Александар Козлов, посведочивши да је био „*йрави народни свештѣник, „йасѣир добри, “цењен и йошѣован од околине.*“⁶⁷ Касније, остаци свештеника Милоја су премештени у посебну гробницу у порти цркве код звонаре (слика 9). На зиду са јужне стране цркве, налази се спомен плоча породице Плавшић, на којој се налази и његово име (слика 10). На тој плочи, погрешно су датоване године живота и година смрти јереја Милоја (60 година, умро 1928).

Царинску парохију су затим, привремено опслуживали јеромонах Николај, сабрат манастира Боговађе,⁶⁸ као и јеромонах Серафим.⁶⁹ Када је 1. фебруара 1930. године за новог свештеника постављен Тит Стефанов,⁷⁰ а две године касније оформљена и друга парохија Царинска за новопридошлог свештеника Тихомира М. Петровића, долази до промена како у духовном, тако и у административном раду. Управо од ова два пароха, започиње иницијатива за подизање новог храма.

⁶⁴ О. Владимир (Брадарић) јерођакон, „Прилози за историју страдања Цркве за време окупације 1914-1918 г. у Епархији Шабачко-Ваљевској“, *Глас Цркве*, бр. 6, 7, 8 и 9, година XI, јун-септембар 1940, 33; Радован Пилиповић и др., „Српска православна Црква у Првом светском рату“, 15.

⁶⁵ Р. Пилиповић и др., „Српска православна Црква у Првом светском рату“, 13-15. *Српска ѣравославна црква у Првом светѣском раѣу (1914-1918) – одабрана докуменѣа*, књига I, 125-128.

⁶⁶ *Глас Цркве*, бр. 7-8, година VII, јули-август 1929, 121.

⁶⁷ *Исѣо*, 153-155.

⁶⁸ *Исѣо*, 121.

⁶⁹ Р. Поповић, *Црква дрвнара у Скадру*, 21.

⁷⁰ Као свршени богослов битољске Богословије, Тит Стефанов је рукоположен у чин ђаконa на празник Благовести 1929. године (*Глас Цркве*, бр. 3-4, година VII, март-април 1929, 49)

Тихомир М. Петровић, рођен је у селу Трбушници код Лознице 22. октобра 1907. године, од оца Милорада и мајке Спасеније.⁷¹ Основну школу и пет разреда гимназије завршио је у Лозници, захваљујући својој мајци, пошто му је отац био у ратовима од 1912. до 1918. године. Петоразредну Богословију „Свети Сава“ и испит зрелости, завршио је 1929. године у Сарајеву. Оженио се Лепосавом из Босанске Дубице, са којим је изродио седморо деце. Као свршени богослов рукоположен је у чин ђакона 12. јула 1930., а свега месец дана касније и за свештеника, односно постављен је за заступника оболелом свештенику Петру Грујичићу, пароху брштитчком,⁷² који је решењем Архијерејске власти добио шестомесечно одсуство ради лечења.⁷³ Решењем Архијерејске власти од 25. јуна 1932. године, јереј Петровић постављен је за привременог пароха друге Царинске парохије.⁷⁴

Нова парохија је настала 31. маја 1932. године одобрењем Светог Архијерејског Синода у смислу одредби чл. 21. и 22. Устава Српске православне Цркве, односно члана 267.⁷⁵ Регулација парохија је подразумевала да једну чини најмање 300, а највише 500 домова, осим у местима где теренске прилике не допуштају такво груписање. Домом се сматрала свака засебна породица, односно пунолетна особа, самостална са занимањем.⁷⁶ Даље, епархијски архијереј у договору са епархијским Управним одбором може одлучивати о образовању нових и регулацији старих парохија, а ове одлуке постају важеће када их одобри Свети Архијерејски Синод.⁷⁷ Према овоме, црквена

---

⁷¹ Кратка биографија блаженопочившег свештеника Петровића се налази у *Летопису* црквеном, прва свеска.

⁷² *Глас Цркве*, бр. 1-2, година VIII, септембар-октобар 1930, 1.

⁷³ *Истио*, 1-2.

⁷⁴ *Глас Цркве*, бр. 7-8, година X, јул-август 1932, 158.

⁷⁵ *Истио*, 161; Благота Гардашевић, „Организационо Устројство и законодавство православне Цркве између два светска рата“, 56-57.

⁷⁶ *Закон и Устав Српске православне Цркве* (Ниш: Свети Архијерејски Синод, 1931), 23.

⁷⁷ *Истио*, 111-112.

општина Царинска, у азбуковачком намесништву, састојала се из две парохије: прва је обухватала део варошице Пецке, села Драгодол, Скадар и делове Царине, на челу са свештеником Тит Стефановим (1. фебруар 1930.); док је друга, на челу са свештеником Тихомиром Петровићем (28. јул 1932.) обухватала део Пецке, село Гуњаке, као и део Царине. Азбуковачко намесништво је после регулације имало 10 црквених општина и 12 парохија, односно добила је једну нову парохију.⁷⁸ На територији епархије Шабачко-ваљевске, по попису из 1932. године, налазило се 6 намесништава, са укупно 69 црквених општина и 99 парохија, од којих је 30 новоосновано.

Намесништво	Црквене општине	Парохије	Од којих је новоосновано
1. Колударско ⁷⁹	10	14	7
2. Тамнавско ⁸⁰	10	18	7
3. Азбуковачко ⁸¹	10	12	1
4. Лозничко ⁸²	12	22	7
5. Мачванско ⁸³	15	21	4
6. Шабачко и град Шабац ⁸⁴	12	12	4
Укупно	69	99	30

⁷⁸ Глас Цркве, бр. 7-8, година X, јул-август 1932, 162.

⁷⁹ Исто, 159.

⁸⁰ Исто, 160.

⁸¹ Исто, 161.

⁸² Исто, 163.

⁸³ Исто, 164.

⁸⁴ Исто, 165.

6. Црква дрвнара у селу
Скадар

7. Сѣоменик у ѱорѣи
скадарске дрвнаре из
свеѣиѣеничке ѱородице Поѱовић

8. Собрѣиѣица Савѣиѣића (у ѱорѣи цркве дрвнаре)

9. и 10. Гробови и спомен њоча њородице Плавшић

Изградња и освећење цркве

У *Лейойису* се налази неколико важних података о простору где је храм изграђен, свечаности поводом освећења и најважнијим дародавцима, који ће у наредним редовима бити предочени. Пошто су ови подаци писани неколико деценија касније, по сећању, веома важно је истаћи погрешан датум свечаног освећења цркве који се овде наводи, а то је 4/17. октобар 1934. године, дан недеља. Црква је у потпуности изграђена и свечано освећена тек 16. октобра 1938. године. Поменути датум из *Лейойиса*, пре свега, није недеља, него среда. Затим, подаци из гласила Шабачке епархије „Глас Цркве“, као и новински чланци, иду у прилог каснијег датума. Нажалост, најрелевантнија документа из Архива Југославије, из фонда Управе двора, који се односе на градњу, оправку, уређење и освећење цркава и манастира у Краљевини Југославији, односно конкретно за Успењску цркву, у тренутку настајања овог рада нису били доступни за истраживање.⁸⁵

⁸⁵ Архив Југославије (АЈ), Фонд Управе двора (74), бр. фасцикле: 230, јединица описа: 339; бр. фасцикле 343, јединица описа: 506. Видети напомену 1.

После Првог светског рата, велики број храмова на простору Краљевине Срба Хрвата и Словенаца срушен је или оштећен. Током рата умрло је или нестало више од трећине свештених лица, преко хиљаду.⁸⁶ Многи од њих су умрли током заробљеништва по непријатељским логорима. Са простора Шабачко-ваљевске епархије убијено је и стрељано 12 свештеника, а 34 је интернирано у мађарске логоре, од којих је 22 преживело заробљеништво и мучења.⁸⁷ Оно што је после рата било неопходно учинити, јесте обнова страдалих храмова и изградња нових где је било потребно.

Треба напоменути да је у периоду када је грађена црква у Пецкој, односно тридесетих година прошлог века, у Шабачко-ваљевској епархији подигнуто преко 40 храмова, манастира и капела.⁸⁸ У намесништву азбуковачком, коме је припадао и овај храм, тада је подигнуто још неколико цркава: у Цапарићу храм Св. Николе (1930-1932), у Горњој Трешњици, такође храм Св. Николе (1932), у Лопатњу храм Св. Апостола и Јеванђелиста Луке (1935), храм Св. Тројице у Суводању (1933/6), нови храм у Осечини посвећен Вазнесењу Господњем (1937), у Оглађеновцу храм Св. Великомученика Георгија (1938/9) и у Љубовији храм Преображења Господњег (1932-1939). У рађевском намесништву у селу Мојковић, истих година је подигнута црква костурница посвећена Св. Великомученику Георгију, где је положено око 340 костура изгинулих војника.⁸⁹

Црква у Пецкој је подигнута на плацу браће Живана, Васе и Богдана Марковића, земљорадника из Царине који се налази поред пута Пецка – Љубовија преко Прослопа и пута Пецка – Ваљево преко Иве. Име Живана Марковића, од оца Јеротија и

⁸⁶ М. Лечић, „Изградња и обнова црква и манастира од 1920. до 1941. године,“ 65.

⁸⁷ П. Пузовић, „Страдање свештеника током Првог светског рата на подручју Шабачко-Ваљевске епархије,“ 222.

⁸⁸ *Глас Цркве*, бр. 4-5, година XI, април-мај 1940, 57-72; М. Лечић, „Изградња и обнова црква и манастира од 1920. до 1941. године,“ 113.

⁸⁹ *Глас Цркве*, бр. 4-5, година XI, април-мај 1940, 58.

мајке Обреније, налазимо као истакнуто у борбама током 1914. и 1915. године, а затим на Кајмакчалану, Вируту, Флоки, Браздастој и Рововској коси.⁹⁰ Одликован је у својству редова, на предлог војног министра за „личну осведочену храброст и његово повођење на бојном пољу у рату против Аустроугарске 1914/5“ Златним војничким орденом Карађорђевог звезда са мачевима⁹¹, а носилац је и других признања.⁹²

Код имања браће Марковић се налазила Царинска школа која је, како је већ речено, током Првог светског рата, имала функцију привремене болнице, у чијој се непосредној близини налазило војничко гробље. Пре ископавања темеља и градње цркве, морало је да се приступи ископавању, односно ексхумацији посмртних остатака изгинулих ратника Моравске дивизије II позива, који су почивали у реону око овог имања. Ексхумација посмртних остатака извршена је од стране радних људи овога краја и под надзором и руководством секретара Министарства правде, Добросав Поповића из Београда, записано је у црквеном *Летопису*. Нажалост, други извори о овом процесу нису били доступни. Љубазношћу садашњег пароха, оца Будимира Стевановића, на увид ми је дата свеска са неколико стотина имена померлих и изгинулих војника у периоду од 1912. до 1919. године из Драгодолу, Царине и Гуњака, који су сахрањени на гробљу код Царинске школе, а затим премештени у костурницу. Њихова имена ће бити забележена у прилогу овог издања (прилог 2).

По своме доласку, свештеник Тихомир дао се одмах на посао око изградње цркве, претходно се повезавши са виђенијим људима овога краја, који су одавно желели да имају свој храм у њима приступачној близини. За овај подухват, млади свештеник Петровић, у првом реду се обраћа за мишљење и савет тадашњем председнику Царинске општине и банском већнику

⁹⁰ М. Радојчић, *Бесмртни ратници ваљевског краја у ратовима 1912-1918. Вишезови Карађорђевог звезда*, 235.

⁹¹ *Српске новине*, година LXXXII, бр. 177, 29. јун 1915, 2.

⁹² М. Радојчић, *Бесмртни ратници ваљевског краја*, 235

Живку Р. Топаловићу, земљораднику из Царине, који је одмах ово подизање храма добронамерно примио, рекавши, да ће све у ту сврху учинити како морално, тако и материјално и да ће све своје пријатеље ангажовати да се ова идеална и лепа зами-сао приведе у дело и оствари. Топаловић, као председник општине, остао је упамћен као иницијатор изградње пута за Љубовију преко Прослопа као и здравствене задруге.

Лейшойисац је укратко забележио основне податке о изградњи и осликавању храма. План цркве израдио је архитекта Момир Коруновић из Београда 1936. године, без икакве новчане надокнаде.⁹³ Архитекта Коруновић је био један од најпознатијих представника српског романтичарског експресионизма у архитектури између два светска рата, чији је специфичан стил, ослоњен на српско-византијску традицију и елементе народног градитељства био веома препознатљив.⁹⁴ Аутор је пројеката за преко 80 објеката широм Краљевине Југославије, већином за цркве, спомен обележја и соколске домове.⁹⁵ Храм има основу у облику сажетог уписаног крста, 5 апсида, од којих се 4 налазе на бочним странама. Апсида на северној страни има функцију костурнице, а на јужној функцију крстионице. Оне су са унутрашње стране полукружне, а са спољашње петостране. Храм је постављен на соклу од камена, а затим озидан циглом. Изнад западног улаза, припрате, направљена је галерија са дрвеним подом и степеницама које воде из северне апсиде (слика 11). На супротној апсиди се налази улаз у костурницу (слика 12). По изгледу, веома подсећа на друге Коруновићеве храмове из овог периода.⁹⁶

Ископавање темеља и зидање цркве обавио је и завршио неки Далматинац Мате Г. са својим друговима. Тишљерај и

⁹³ А.Кадијевић, *Момир Коруновић*, 91; *Лейшойис* 1.

⁹⁴ А. Кадијевић, „Елементи експресионизма у српској архитектури између два светска рата“, 92-93.

⁹⁵ Исти, „Архитекта Момир Коруновић и ратна 1912. година“, 44.

⁹⁶ Исти, *Момир Коруновић*, 90.

иконостас, дрвну његову конструкцију је извршио Тоша Ђокић, предузимач из Царине (засеок Пуљези).⁹⁷ Иконе на иконостасу, приложене првобитно од стране чланова иницијативног одбора за подизање цркве и верника, израдио је академски сликар Стеван Чалић из Шапца. Распоред икона на иконостасу је следећи (слика 13):

– престоње: Свети Алимпије Столпник, (приложио Митар Младеновић, кафеџија из Гуњака)

Богородица са дететом (Тихомир Петровић, свештеник из Пецке);

Исус Христос (Драгутин и Љубица Андрић, трговци из Пецке);

Свети Јован Крститељ (Живко Топаловић);

– на царским дверима представљене су Благовести, на десном крилу се налази Богородица, (приложила Савета Милошевић, трговкиња из Сребренице), а на левом архангел Гаврило (приложиле Аница и Видосава Вулетић из Вранова);

– на северним дверима Свети архијакон Стефан (приложио Живојин Новаковић из Пецке за душу Јеврема Марковића), а на левим архангел Михаило (прилог Милана Пинтарића, учитеља из Драгодолa); изнад царских двери налази се икона Тајне вечере; у другом реду налазе се празничне иконе Рођења, Крштења, Преображења, Васкрсења и Успења Господњег; у трећем, последњем реду, налази се Крст са Распећем, са чије се десне стране налази Богородица, а са леве Свети Јован Богослов; испод Крста је икона Свете Тројице, са чије десне стране се налази Свети Никола, а са леве Свети Георгије. Делимичне фреске у унутрашњости храма радио је по налогу Министарства правде, Иван Петровић Дикиј, руски сликар из Београда (слика 14).

На јужном зиду се налази засебна икона Светог Великомученика Георгија, коју је 1937. године даровала Јованка Илић из Шапца за вечити спомен Царинској цркви и покој душе члановима породице, како стоји у натпису испод иконе (слика 15).

⁹⁷ Љ. Павловић, *Соколска нахија*, 457.

11. Улаз у галерију
(северна айсида)

12. Просјор испод која се налази
косиурница (јужна айсида)

13. Иконостас у храму Успења Пресвете Богородице

14. Унутрашњост куйоле

Као што је већ напоменуто, храм Успења Пресвете Богородице је изграђен захваљујући прилозима. У Летопису побројани су следећи већи приложници, овим редом:

Њ. В. Краљ Петар II Карађорђевић, дародавац једног звона од 365 килограма, рађеног у Земуну; (слике 16 и 17);

Александар Милановић, трговац из Ђелетоваца (Срем), рођеног у Коњицу, једно звоно од 115 килограма, рађено у Земуну (напомена: истог убили усташе) (слика 17);

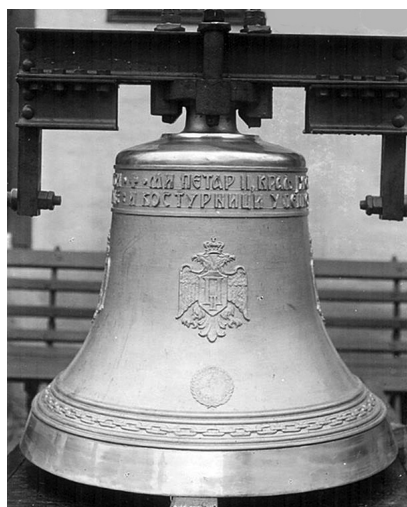
Министарство правде – Београд, 30. 000 динара;

Министарство војске и морнарице – Београд, један полије-леј велики, израђен од материјала раз-ног оружја, ратна фурда, вредност 25. 000 динара (слика 18);

Љубомир Милић, генерал у пензи-ји и супруга му – једно велико сребр-но кандило, које се налази пред Тајном Свете вечере на иконостасу.

15. Икона Свѣѣѣѣ Великомученика Георѣѣѣѣ

*16. и 17. Звона – дарови краља Пејтра II Карађорђевића
и Александра Милановића*

18. Полијелеј од рајне фурде

На самом уласку у храм, са леве и десне стране главних врата, налазе се две плоче где су убележени и остали дародавци поређани по висини прилога (слике 19 и 20). На плочи са леве стране врата, пописани су следећи приложници:

1. Илија Тинтор, жандарм у Зеленикову – 600 динара
2. Петар и Марија Враголић, учитељи из Пецке – 500 динара
3. Петар Илић, старешина Поште из Пецке – 500 динара
4. Зарија Симић, ковач из Пецке – 500 динара
5. Велимир Лукић, обућар из Пецке – 500 динара
6. Велизар Пантић, трговац Манџурија – 500 динара
7. Милорад Саватић, деловођа општине Царина – 500 динара
8. Илија Илић, благајник општине Царина – 500 динара
9. Влајко Топаловић, земљорадник из Царине – 500 динара
10. Цветин Ђокић, земљорадник из Царине – 500 динара
11. Александар Ж. Андрић, земљорадник из Царине – 500 динара
12. Љубо и Аксентија Глигорић, земљорадници из Царине – 500 динара
13. Живорад Перић, земљорадник из Царине – 500 динара
14. Зорка Матић и Чедомир, земљорадник из Царине – 500 динара
15. Браћа Ђукановић, трговци из Шапца – 500 динара
16. Веља Петровић, трговац из Шапца – 500 динара
17. Тихомир Николић, винарски трговац из Шапца – 500 динара
18. Јованка уд. Николић, домаћица из Шапца – 500 динара
19. Миша Петровић, казандија из Ваљева – 500 динара
20. др. Радосав Миушковић, лекар из Љубовије – 500 динара
21. Фирма Сингер – шиваћа машина – 500 динара
22. Живан, Васа и Богдан Марковић, из Царине – плац
23. Јозефина Недељковић, Ваљево – 500 динара

морална помоћ:

24. Љубомир Милић, генерал у пензији из Београда
25. Добросав Поповић, секретар Министарства правде
26. Епархијски Управни одбор Шабац – 500 динара
27. Богомир Маринковић из Гуњака – 500 динара
28. Степан Плавшић, дојација из Пецке – 500 динара
29. Милорад Грујић, трговац из Врњаца – 500 динара

На десној плочи се налазе:

1. Министарство правде – 35.000 динара
2. Министарство војске и морнарице – 10.000 динара
3. Банска управа Моравске бановине – 3.000 динара
4. Патријаршијски Управни одбор – 2.000 динара
5. Уредништво Политике – 2.000 динара
6. Народна скупштина – 2.000 динара
7. Живко Топаловић, председник општине Царина – 1.000 динара
8. Јеросим Радосављевић, трговац из Пецке – 1.000 динара
9. Живојин Новаковић, трговац из Пецке – 1.000 динара
10. Жарко Сарић, трговац из Пецке – 1.000 динара
11. Радоје Јовић, трговац из Пецке – 1.000 динара
12. Божо Васиљевић, земљорадник из Царине – 1.000 динара
13. Живорад Топаловић, земљорадник из Царине – 1.000 динара
14. Љубодраг Васић, земљорадник из Царине – 1.000 динара
15. Костадин Вилотић, земљорадник из Царине – 1.000 динара
15. Тихомир Васић, народни посланик из Читлука – 1.000 динара
17. Милоје Рајаковић, народни посланик из Београда – 1.000 динара
18. Браћа Васићи, трговци из Београда – 1.000 динара
19. Милан Марковић, трговац из Шапца – 1.000 динара
20. Крста Перић, бивши кафеџија из Шапца – 1.000 динара

21. Аксентија Симић, земљорадница из Гуњака – 1.000 динара
22. Живан, Радојко и Миодраг Радосављевић – 1.000 динара
23. Томо Ерић, земљорадник из Царине – 1.000 динара
24. Видо и Мијат Ерић земљорадник из Царине – 1.000 динара
25. Данило Јеросимовић земљорадник из Царине – 1.000 динара
26. Стеван Јанковић, сенатор из Врагочанице – 1.000 динара;

Може се закључити да су дародавци храма Успења Пресвете Богородице потицали са различитих страна, односно да је велики удео у његовом подизању имала држава и њени органи. *Лейтхойсац* је желео да сачува од заборава и извесне потешкоће у виду противљења око давања помоћи од стране парохијана прве Царинске парохије, који су мислили да ће њихова скадарска црква бити затворена, када нови храм буде био подигнут.

Свечано освећење планирано је у недељу, 16. октобра 1938. године.⁹⁸ Лист *Полиџика* је 17. октобра 1938. године је објавио дирљив чланак о овој свечаности (прилог 4). Већ дан уочи освећења, Пецка је била пуна народа из разних крајева, који су „исџунили све кафане, све ливаде и целе ноћи су се ређале дује ѣриче, ѣешке ѣраједије, дирљива сећања и рајне усјомене, које још живе и живеће ко зна још колико у срцима ових добрих људи који знају да воле своју земљу љубављу која се исџиче само кад је ѣо ѣреко ѣоѣредно.“⁹⁹ Од присутних почасних званица треба истаћи изасланика краља Петра II – Драгољуба Вуковића, затим изасланика Министарства војске и морнарице – потпуковника Милана Сотировића, изасланика Министарства правде – секретара Добросави Поповића, као и генерала у пензији, некадашњег команданта II Моравске дивизије – Љубомира Милића. Присутствовала је и почасна војна чета из Ваљева на

⁹⁸ *Глас Цркве*, бр. 4-5, година XI, април-мај 1940, 61.

⁹⁹ *Полиџика*, бр. 10915, 17. октобар 1938.

челу са потпоручником Сретенем Гајићем, који је иначе родом из ове парохије, села Гуњака. Епископ Шабачко-ваљевски Симеон (Станковић) је обавио освећење уз асистенцију чланова Црквеног суда: протојереја-ставрофора др Максима Савића, протојереја Блаже Кнежевића, Владе Протића; затим архијерејских намесника: Александра Козлова, азбуковачког и надлежног; Милосава Маринковића лозничког, Драгољуба „Белог“ Димитријевића из Мојковића – рађевског и Богосава Ковачевића – осечанског. Поред Царинских пароха, били су присутни свештеници Влада Зечевић из Крупња, Теодор Карасјов из Оровице и Гвозден Јовановић из Узовнице.

По завршетку освећења, Епископ Шабачко-ваљевски Симеон и свештеник Тихомир су одржали пригодне говоре истичући значај подизања цркве костурнице. Свештеник Тит Стефанов је одржао кратак говор у име свештенства и народа: *„Ми данас освећујемо ову сѿомен-косѿурницу, нову цркву и сећамо се оних добрих људи, ѿале браће, којих више нема међу нама, чија деца носе у својим ѿрудима усѿомене на њих, усѿомене из ѿриче друѿих људи... Хиљаду јунака скуѿљено је данас, овде у косѿурници, да нађу заједнички мир. Ми их никада нећемо заборавиѿи. И они малишани који још не схваѿају своју дужносѿ, једноѿа дана биће ѿодсѿрекнутѿи, најјаче од свеѿа, ѿпримером својих оѿаца.“*¹⁰⁰ По завршетку освећења, војска је извршила почасну паљбу из плотуна. После свете Литургије, обављен је и кратак помен у криптама костурница. Говорио је и некадашњи командант Милић, сећајући се знаних и незнаних јунака, тешких дана када су такорећи *„ѿолоруки срѿски синови сѿали да бране ѿрилаз ка своме дому, сѿали да ѿну, а не да ѿѿусѿе.“*¹⁰¹

Посебан дар цркви било је платно од чак 120 метара које је даровала парохијанка Зорка Матић из Царине. Епископ Симеон је јавно похвалио рад свештеника Стефанова и Петровића

¹⁰⁰ *Исѿо.*

¹⁰¹ *Исѿо.*

Црква Успења Пресвете Богородице током Другог светског рата до 1974. године

21. Омладина у црквеној йорџији
1940. године

22. За Васкрс 1943. године
исџред цркве

Током Другог светског рата храм није знатно оштећен, осим што је један немачки војник из казнене експедиције 1941. године поцепао стихар приликом преноћишта у храму. Међутим, у парохијској канцеларији, која се налазила у стану пароха прве Царинске парохије, уништене су све књиге: рођених, венчаних, испитаних и умрлих од 1853. па до 1942. године, заједно са целом парохијском архивом и инвентаром, спаљени су од стране казнене експедиције.¹⁰² Оваква штета је практично непоправљива, заувек су изгубљени многи драгоцени подаци о становништву овога краја, на основу којих би се могло реконструисати доста слика из прошлости саме цркве и њених парохија.

¹⁰² Лейойис 1

Што се тиче парохијског живота, свештеник Тихомир Петровић, који је водио црквени *Лейхойис* до 1965. године, оставио је списак оних добрих хришћана ових парохија, који су не желећи својих моралних и материјалних могућности, прихватили да буду домаћини своје црквене славе. То су били:

1. Јеросим Радосављевић, трговац из Пецке, 1939. г
2. Живко Топаловић, председник општине и црквене општине из Царине, 1940.
3. Теодосија Марковић, земљорадница из Царине, 1941.
4. Живорад Перић, земљорадник из Царине, 1942.
5. Костадин Вилотић, земљорадник из Царине, 1943.
6. Пантелија Краљевић, земљорадник из Царине, 1944.
7. Љубомир Унчевић, хотелијер из Београда, 1945.
8. Цветко Стефановић, земљорадник из Гуњака, 1946.
9. Богољуб Ненадовић, земљорадник из Гуњака, 1947.
10. Петрија Илић, домаћица из Пецке, 1948.
11. Радосав Радосављевић, земљорадник из Царине, 1949.
12. Момчило Ерић, земљорадник из Царине, 1950.
13. Иван Весић, земљорадник из Гуњака, 1951.
14. Живан Радосављевић, земљорадник из Царине, 1952.
15. Момчило Ерић, земљорадник из Царине, 1953.
16. Светислав Саватић, опанчар из Пецке, 1954.
17. Драган Арсеновић, земљорадник из Гуњака, 1955.
18. Весо Весић, земљорадник из Гуњака, 1956.
19. Крстина Васиљевић, домаћица из Гуњака, 1957.
20. Средоје Дамљановић, земљорадник из Гуњака, 1959.
21. Станко Васић, земљорадник из Царине, 1960.
22. Љубодраг „Гаро“ Васић, земљорадник из Царине, 1961.
23. Гојко Обрадовић, земљорадник из Царине, 1962.
24. Петар Весић, земљорадник из Гуњака, 1963.
25. Живко Павловић – Ђурић, земљорадник из Гуњака, 1964.
26. Тоша Симић, земљорадник из Гуњака, 1965.

Требало би напоменути неколико промена које су се десиле у овом периоду. Први парох Царински, Тит Стефанов је премре-

штен на парохију у Бранковини, а његово место је привремено опслуживао други парох Царински, Тихомир, од априла 1951. до јануара 1958. године. Тада је постављен Михаило В. Радивојевић (рођен 1936. у селу Мажиновић, код Ваљева) за првог пароха, који је опслуживао до 1973. године.

23. Спомен њлоча њпородице Гајић

Црква је 1962. године добила значајан прилог од потпоручника Сретена Гајића: једну комплетну, половну, свештеничку одежду и тамјан, за шта је добио писмену захвалницу. На зиду са спомен плочама у црквеној порти, налази се породична успомена коју су Сретен са супругом Ранком и другим члановима породице подигли својим преминулима новембра 1958. године. Уредно су вршене годишње ревизије од стране подгорског архијерејског намесника за пастирско и административно пословање Царинских парохија.

*24. и 25. Свештеник Тихомир Пејтровић и његов гроб
у црквеној њорји*

У лето 1964. године цркву су посетили Миодраг Јовановић, асистент на катедри за историју уметности Филозофског факултета у Београду и Никола Кусовац, кустос Народног музеја у Београду, као овлашћена лица Републичког Завода за заштиту споменика културе. Све важније датуме, као и ствари, иконе, сасуде, итд., из старине (уколико их је где било), нотирали су у записник. Иконостас, као и цркву (руком, у главним потезима) скицирали су.¹⁰³

Дана 15. јуна 1965. године, после краће и теже болести, у својој 57. години, преминуо је свештеник Тихомир (слика 24). Скоро сео радни век провео је као Царински парох, скоро 32 године. Његове заслуге око подизања нове цркве, затим пастирског и духовног рада, огромне су. Испраћен је свечано уз присуство великог броја верника и својих колега. Свештеник Радивоје-

¹⁰³ *Лейтойис* 1.

вић је оставио забелешку о свештенству присутном на сахрани: Милорад Јовановић, протојереј (Осечина), Драган Димитријевић, протојереј пензионер (Крупань), Блажа Војводић, протојереј (Причевић), Јанко Којић, протојереј (Бела Црква), Владан Ковачевић, јереј (Цветуља) Томислава Јовановића, јереј (Ваљевска Каменица), Јаков Живановић, јереј (Крупань), Живорад Митровић, јереј (Ваљевске Ставе), Милан Поповић, јереј (Бела Црква), Сретен Тодоровић, протојереј (Бања Ковиљача), Славко Плећић, јереј (Лопатањ), Петар Илић, јереј (Брштица код Крупња).

Сахрањен је у црквеној порти на северној страни (слика 25). Одлуком Епископа Шабачко-ваљевског Јована од 17. јуна 1965., упражњена парохија друга поверава се у привремено опслуживање пароху првом Царинском, јереју Михаилу В. Радивојевићу.

Година 1966. остаће упамћена по веома свечаној прослави црквене славе. Том приликом, Шабачко-ваљевски Епископ Јован је извршио своју прву званичну канонску посету, која је уједно и прва посета Епископа од освећења цркве 16. октобра 1938. године. Епископ Јован је служио свету архијерејску Литургију са свештеницима: Војиславом Степановићем (протојереј из Ваљева), Милорадом Јовановићем (протојереј и архијерејски намесник подгорски из Осечине), протојерејом Титом Стефановим, Томиславом Јовановићем (Каменица), Живорадом Митровићем (Ваљевске Ставе), Милојком Поповићем (Бела Цркве код Крупња), Обрадом Павловићем (Љубовија), Југославом Живановићем, (Мојковић), Павлом Анђелићем (Цветуља) и Петром Милошевићем (протођакон из Шапца). Уз присуство великог броја верника дочекана је и прослављена храмовна слава, чији је домаћин био Богољуб Ненадовић, земљорадник из Гуњака. После свете Литургије, одржан је парастос на гробу блаженопочившег оца Тихомира Петровића.

Почетком 1968. године, старешина цркве, отац Михаило Радивојевић, покренуо је иницијативу за скупљање прилога, како у новцу, тако у материјалу и радној снази, за изградњу па-

рохијског дома. Ангажовањем црквене општине и њених верника током нешто више од годину дана прикупљања средстава, радови на изградњи су почели маја 1969. године и завршени два месеца касније. Радове је изводио мајстор Јаков (Мија) Краљевић из Царине по пројекту архитекте др Драгомира Тадића из Београда, у вредности од 1 100 000 динара. Даље довршавање радова на парохијском дому текло је етапно, условљено материјално-финансијским средствима црквене општине. У Пецкој се 16. октобра 1969. године одржао братски састанак свештеника архијерејског намесништва подгорског, на коме је присуствовао и Епископ Шабачко-ваљевски Јован.

Црквене славе свечано су прослављане сваке године, а домаћини су били честити и побожни људи из Царинских парохија:

- 1966. – Богољуб Ненадовић, земљорадник из Гуњака;
- 1967. – Костадин Вилотић, земљорадник из Царине;
- 1968. – Момчило Ерић, земљорадник из Царине;
- 1969. – Томо Суботић, земљорадник из Драгодола;
- 1970. – Секула Секулић, земљорадник из Гуњака;
- 1971. – Средоје Дамњановић, земљорадник из Гуњака.

Црква Успења Пресвете Богородице од 1974. до 2021. године – период од 1974. до 1984. године-

Током 1973. и 1974. године на Царинским парохијама дошло је до промена. Свештеник Михаило Радивојевић је 1973. премештен на осечанску парохију, где је дуго година био парох, а затим и архијерејски намесник подгорски. Исте године на прву Царинску парохију, постављен је свештеник Живојин Петровић (рођен 1950. године у селу Голочелу), на чијем се месту налазио наредних десет година, односно до 1983. Годину дана касније за привременог другог пароха Царинског дошао је свештеник Богдан Симић (рођен у селу Плужац). Његово свечано постављење извршено је 18. јуна 1974. године. Крајем године, Епископ

Шабачко-ваљевски Господин Јован учинио је канонску посету храму Успења и том приликом обавио освећење новоподигнутог парохијског дома. После свете Литургије, коју је служио Епископ са седам свештеника, освећења дома, уприличена је свечана трпеза љубави. Епископ је овом приликом одликовао осечанског пароха Михаила Радивојевића, чином протојереја, коме припадају највеће заслуге око подизања дома. Крај 1974. и почетак 1975. године свештеник Богдан проводи на парохији у Лопатњу, која је у том периоду била упражњена. Искрене речи сеоског пароха, писане у црквеном Летопису поводом повратка, ваљало би поновити: *„Дана 24. јануара 1975., оѿац Боѿдан се ѿоново, свечано, враѿио на уѿражњену ѿрохију II Царинску. Свечана ѿримоѿредаја извршена је у кухињи оца Боѿдана, ѿри веома ниској ѿемѿераѿури, минус 2 сѿейена. Иѿак, ниска ѿемѿераѿура није моѿла да ѿоквари расѿоложење, ниѿи да умањи радосѿ ѿрисуѿних.“*¹⁰⁴

Деценија службовања свештеника Симића и Петровића у Пецкој пада у периоду када је Српска православна Црква проживљавала један од најтежих периода у историји свог постојања. Неопорављена од уништавања током Другог светског рата, а касније деценијама лишавана права, имовине и статуса, маргинализована је у сваком погледу од владајућих комунистичких структура унутар СФРЈ. Речи које је упутио патријарх Герман у Божићној и Васкршњој посланици 1970. године, јасно су представиле су оно стање моралности и вере у друштву¹⁰⁵ које је и свештеник Богдан описивао у Летопису током своје службе. Евидентно је опадање побожности, морала и вере у народу. На службе, чак и о већим празницима и када су били повољни временски услови, долази мали број верника. Приликом беседе на Недељу раслабљенога 1975. године, свештеник Богдан је упоредио малу посету верника са бо-

¹⁰⁴ *Летѿоѿис 1.*

¹⁰⁵ Ђ. Слијепчевић, *Исѿорија Срѿске ѿравославне Цркве III. За време Друѿоѿ свейскоѿ раѿиа и ѿосле њеѿа*, 143.

лесником који је чекао да га неко спусти у воду и буде излечен. Међутим, верници Царинских парохија, без обзира на звук црквених звона, не долазе у свети храм да добију исцељење од својих болести.¹⁰⁶ Дешавало се да недељним службама присуствује свега пет-шест верника, неретко и мање. Писао је отац Богдан, инспирисан речима апостола и пророка („*Даде им Бої очи да не виде и уши да не чују*“ Рим.11.8), да су овде многима очи душе затворене.¹⁰⁷

Духовни пастири Царинских парохија у тешким временима показивали су снажни морал, говорећи да „*иако нас је мало, свейи храм друји од њесме као да је њун.*“ Служили су у све празничне дане прослављајући их свечано и достојанствено, као и недеље прописане Црквеним уставом, наизменично у храму у Пецкој и скадарској цркви. Што се тиче промена у богослужењима, у Летопису су забележене следеће: за Велики Четвртак 1975. године по први пут је служена света Литургија; за црквену славу, Велику Госпојину 1976. године, први пут је служено празнично јутрење и вечерње, што је представљало посебну новину за вернике ове парохије, а три године касније, 1979. уведено је служење бденија уочи храмовне славе. Редовним проповедима, свештеници су се неуморно трудили да оплемене душе верних новим сазнањима из неисцрпне ризнице Светог Јеванђеља, неретко су после светих Литургија водили духовне разговоре са верницима. У свети храм обично су долазили они најревноснији, „*да скуйљају небеско блаїо, које нийи мољци їризу, нийи лойови њойкойавају и краду.*“¹⁰⁸ Верници су примали Свето причешће у највећем броју почетком Божићњег и Васкршњег Поста, затим уочи Петровдана и на дан Преображења, када је приметно веће присуство и причешће предшколске и школске деце. Свештенство је забележило да има и оних који по неколико десетина година нису приступили Светој Чаши. Верници су

---

¹⁰⁶ *Лейиойис* 1.

¹⁰⁷ *Исїио*.

¹⁰⁸ *Исїио* 1.

ретко постили, углавном током прве и задње недеље Великих Постова. Посета цркви за велике празнике је годинама опадала, све до 80-их година, када се примећује спори, али константан повратак народа у цркву. Венчања су постала реткост и на селу. Број домова који није примао свештенике није велики, али повећи је број домова који се хладно односио према свештенику и према Цркви. Највећу сметњу у њиховом раду представљали су просветни радници, који су својим ауторитетом плашили децу и одвајали их од Цркве.

Свештенство је за сваки Савиндан уз сечење колача, организовало посебан програм са рецитацијама школараца који су добијали пригодне поклоне и штампана издања попут Библије, у преводу др. Емилијана Чарнића и „Вечне зајробне џајне“ од митрополита Антонија (слика 26). Сведочење о Светосавској прослави 1980. године, говори о пресији тадашњег школског система над Црквом и школарцима. Наиме, забележено је

26. Свешћеници Живојин Пејровић и Бојдан Симић
и мали рецитатори на Савиндан 1976. године

70% мање школске деце у свечаном програму, него претходних година, већина учесника била су деца предшколског доба. Тог дана, свакако не случајно, организована продужена школска настава, не би ли се скоро у потпуности омила прослава у част највећег српског светитеља и просветитеља.¹⁰⁹ И овога пута, морал Царинских пароха није поклекао, те је празник прослављен достојно и свечано.

У *Лейойису* су истакнути највернији парохијани. Треба споменути Момчила Ерића, земљорадника из Царине, који је неколико пута био домаћин храмовне славе (1950., 1953. и 1968. године), помагао прилозима и веома често се налазио за певницом поред редовних појаца. Када је основано братство при Царинској црквеној општини, Момчило Ерић је изабран за првог председника.

Дуго времена једини појац у цркви је био Костадин Која Вилотић, такође земљорадник из Царине, који је у два наврата био домаћин славе 1943. и 1967. године. Када је једини редовни појац саопштио да одлази у Ваљево, свештенство је донело неопходну одлуку о реорганизацији певнице, односно изабрана су три младића за следеће дужности: један да чита Апостоле, други да звони, а трећи да помаже у олтару. До Вилотићевог повратка, певница је обогаћена са два нова појца – Весом Весићем и Десимиром Плавшићем. Поред редовних појаца, службе су својим гласовима повремено увеличавали и Радомир Поповић, тада студент Богословског факултета, Богдан Васиљевић, богослов, а затим и свештеник, Глиша Срећковић из Осечине, Сава Миловановић из Остружња, Томислав Поповић...

И поред незавидног материјалног стања црквене општине, захваљујући добротворним прилозима и порасту продаје свећа као главног прихода, Успењска црква је успевала да прикупља прилоге за београдску Богословију, као и да омогући завршетак радова на проширењу парохијског дома, чиме је добијен стамбени простор за оба свештеника. На дан Светих Апостола

---

¹⁰⁹ *Лейойис* 2.

Петра и Павла, 1976. године основано је братство при овој црквеној општини, посвећено овом празнику, са намером да се његови чланови, по угледу на Свете Апостоле, потруде на ширењу и проповедању Речи Божије. Овај дан се прослављао посебно свечано, са жељом да му се да обележје које заслужује у кругу великих празника. По завршетку свете Литургије на дан братствене славе, свештенство је одржавало парастос премићулим члановима, резан је славски колач и обављала се литија око храма. Затим би уследила седница и свечана трпеза љубави. Први председник био је Момчило Ерић. Још једна традиција у храму Успења у Пецкој, било је обележавање Видовдана свечаном Литургијом и парастосом погинулим ратницима, који су свој живот положили за отаџбину, од Косова до последњих времена.

На празник Духове 1979. године, пуштено је у рад озвучење храма, тако да се света Литургија могла чути и у црквеној порти и на тај начин постала доступнија народу. Приходима из буџета црквене општине, током 1981. године извођени су радови око цркве (сређивање фасаде), звонаре и парохијског дома (фарбање тишљераја). Током 1983. године, рађено је на обнови порте, односно скинута је стара и постављена је нова метална ограда и извођени су радови на унутрашњем уређењу храма. Одлучено је да се изгради и црквени дом код скадарске цркве, који је већ на празник Ђурђиц 1982. свечано отворен. Радове је изводио Јован Плавшић из Драгодола уз велику помоћ радника из Скадра који су добровољно долазили и радили бесплатно, уштедевши око 70 дневница. Током 1983. године рађено је на фасади новог црквеног дома.¹¹⁰

Сваке године свечано су прослављане храмовне славе, када се окупљао велики број верника из Царинских парохија и других околних места. На тај дан, учешће у светој Литургији су узимали гостујући свештеници из других парохија, долазили су угледни гости из разних места и градова, а посебну ноту све-

---

¹¹⁰ *Лейойис* 1.

чаности Литургије својим појањем давале су монахиње из манастира Петковице и Ћелија. За домаћина славе се прихватало једно или више лица, који су уз материјалну и људску помоћ црквене општине и свештенства, организовали свечане трпезе за уважене госте. За црквену славу 1975. године, отац Богдан је поднео детаљнији извештај: после свете Литургије, на којој су присуствовали архијерејски намесник подгорски и парох осечански Михаило Радивојевић и парох лопатањски Миломир Ћосић, затим литије и резања славског колача, уприличена је мала духовна академија. Учествовало је неколико ученика основних и средњих школа – гимназије, економске и Богословије. Као успомену на овај велики празник, добили су молићвенике са акатистом Пресвете Богородице и јавно су похваљени. Што се тиче учешћа домаћина, Драгомира Симића, он је припремио за свечани ручак следеће: *„једно љечено назиме од 50 кї, 1 овна од 30 кї, 5 литара љуће ракије, славски колач, љана-јију, 5 литара црној вина, љар килограма красџавца за салаџу и 20.000 у љоџову. Верници су љомоџи око остоџалих љирошкова славља, односно куџовином још једној свињчеџа и овна. Црква је добила 12 јаџањаца и једно љрасе.“*¹¹¹ Захваљујући великим посетама и прилозима за Велику Госпојину, храм је о овом празнику бележио највеће годишње приходе.

Братство цркве Успења Пресвет Богородице имало је обичај, да у сарадњи са другим братствима организује неколико духовних путовања. Почетком новембра 1980. године изведено је поклоничко путовање светињама на Косову, у оквиру кога су посећени Маузолеј на Опленцу, Крагујевац – Шумарице спомен обележје, Топола, Чачак, Краљево, Овчар, Преображење, Грачаница, Пећка Патријаршија, Студеница и Сопотани, као и манастир Љубостиња. У мају 1983. организована је посета манастирима Раваници, Покрову Пресвете Богородице у Ђунису и Лазарици у Крушевцу.¹¹²

¹¹¹ *Исџо.*

¹¹² *Леџоџис 2.*

27. Свештеник Бојдан Симић, сћуденић Радомир Појовић и парохијанин Величко Радивојевић, летио 1977. године

Домаћини црквених слава у периоду од 1974. до 1983. године

1974. – Средоје Дамњановић, земљорадник из Гуњака;

1975. – Драгомир Симић, земљорадник из Царине;

1976. – Драгојло Ненадовић, земљорадник из Гуњака, Велимир Лукић из Пецке, Радослав Радосављевић, земљорадник из Царине;

1977. – Душан Јовичић, земљорадник из Гуњака, Драгомир Ненадовић, земљорадник из Царине, Душан Суботић, земљорадник из Драгодола;

1978. – Миленко Мићић, земљорадник из Гуњака, Живорад Бајић, земљорадник из Скадра, Јордан Крстић, земљорадник из Драгодола, Деспотовић из Шљивове;

1979. – Жарко Тешић, Рајко Обрадовић, земљорадници из Царине, Јордан Пантић, земљорадник из Гуњака, Светозар Бојчић, земљорадник из Драгодола;

1980. – Сретен Митровић, земљорадник из Гуњака, Жарко Тадић, земљорадник из Царине, Војислав Суботић, земљорадник из Драгодола;

1981. – Витомир и Мирослав Тешић, Ђуро Ненадовић, земљорадници из Гуњака;

1982. – Веља Савтић, Милоје Јанковић, Сретен Плавшић и Војисав Суботић;

1983. – Драгољуб Перић, Богољуб Мићановић, Михајло Ерић, земљорадници из Царине, Јордан Крстић, земљорадник из Драгодола и Никола Јеросимовић, земљорадник из Скадра.

Године 1983. оба Царинска пароха, добила су премештаје. Прво, Живојин Петровић, на чије је место дошао Милош Антонић (рођен 1961. године у Бресници код Коцељеве), а затим и Богдан Симић, који је отишао на привремену парохију у Шабац. До доласка новог свештеника, обе парохије је опслуживао парох први Царински Милош Антонић.

Период од 1984. до 2006. године-

Крајем марта 1984. нови парох Царински постаје јереј Будимир Стевановић (рођен 1961. године у селу Братачићу). Два нова млада свештеника добро прихваћена у народу, трудили су се да оправдају очекивања верника, а и поверење Епископа Шабачко-ваљевског. Поред пастирског рада, у првим годинама њихових службовања треба истаћи грађевинске радове на црквама у Пецкој и Скадру, у којима су и лично учествовали. Сређивала се порта око скадарске цркве, а подигнут је спрат на парохијском дому у Пецкој, чије је радове водио мајстор Слободан Поповић из Скадра, док су грађу скупили или финансирали верници обе парохије. Рађено је на спољним и унутрашњим зидовима храма Успења, уведена је струја. Током 1986/7. године, започело се акцијом прикупљања прилога за куповину бакарног лима за покривање крова цркве. Покривање је вршио предузимач Милорад Павловић из Коцељеве, а главни помагачи су били свештеници са својим попадијама. Током лета 1988.г, уочи великог црквеног јубилеја, предузето је доста посла око уређења парохијског дома, звонаре и цркве у Пецкој. Главни

мајстор је био Лале Шмит, а помоћник Сретен Васић. Радови су се састојали у сређивању фасаде и фарбању столарије на наведеним објектима. Унутрашњост цркве је окречена, офарбан је такође иконостас и иконе су очишћене, што је обавио ђакон Миломир П. Стевановић из Беле Цркве. Освежена су и слова на плочама ктитора овог храма.

Извођење наведених радова вршено је захваљујући материјалном напретку. Приметна је већа посета верника и њихово залагање око цркве. Осетио се пораст у редовном плаћању верских обреда. Да се народ полако, али сигурно почео враћати цркви и вери, видимо из позитивних закључака око добрих посета током постова, великог броја причешћених верника, као и масовнијем доласку деце за светосавску прославу 1986. и 1987. године. Добро пословање парохија видело се и по давању прилога за изградњу храма Светог Саве на Врачару и за београдску Богословију. Српска православна Црква је 1984. године добила дозволу за изградњу Храма Светог Саве на Врачару и дозволу за градњу новог комплекса Богословског факултета, а исте године, медији су први пут упутили честитке за Божић.¹¹³

Јубилеј цркве – педесетогодишњица освећења храма

Дуго припремана свечаност поводом великог јубилеја почела је служењем бденија уочи самог дана прославе. Присуствовали су ректор београдске Богословије Душан Дачић, архијерејски намесник Михаило Радивојевић и свештеник у пензији Ђурађ Радојичић из Ваљева. Преко стотину послатих позивница црквеним општинама Шабачко-ваљевске епархије, угледним институцијама и уваженим личностима, обећавало је добру посету и дан који ће се дуго памтити. Светој Литургији је присуствовао Епископ Шабачко-ваљевски Јован, који није био у прилици да служи због здравственог стања, али се обратио са пар речи присутнима. Беседио је ректор Душан Дачић. По

---

¹¹³ R. Radić, „Srpska pravoslavna crkva tokom 90-ih“, 259.

завршетку свете Литургије, освећен је новоизграђени део парохијског дома, а затим се приступило свечаној трпези. Епископ Јован је овом приликом одликовао оба Царинска пароха црвеним појасом, наградио је председника црквене општине Цветина Саватића, за залагање око цркве у Скадру, затим све одборнике ове црквене општине и чланове братства, нагласивши да сви имају велике заслуге за радове око храма и парохијског дома. Свечаности је присуствовао бивши парох Тит Стефанов, који је покренуо иницијативу и учествовао у изградњи храма давне 1938. године, затим свештеници из Шапца, Љубовије, Коцељеве, Осечине и многих других црквених општина ове епархије. *Лейшойис* бележи да је „*народа било ко на јори лисџа, шџо је Владику досџа расџоложило и њоред џешке болесџи која му је разарала њеџово веџ осџарело и џрошино џело*.“¹¹⁴ У припремама око свечане трпезе и намирница увелико је учествовао народ обе Царинске парохије. По сведочењу свештенства, највише је приложено у стоци и ракији, пшеници и вуни, што је црква делом продала, а делом искористила за прославу, чиме је остварена значајна добит.

Последњу деценију 20. века, обележиле су тешке године пуне страха, неизвесности, сиромаштва, духовне и економске кризе. Распад државе, ратови и на крају бомбардовање српских територија, свакако да су оставиле последице на свакодневни живот варошице Пецке и њених становника. Царински пароси нису посустајали у свом духовном раду, унапређењу храма Вазнесења Господњег у Скадру и храма Успења Пресвете Богородице у Пецкој, редовним богослужењима, проповедима, обављањем обреда, прославама црквених и братствених слава. Организовали су духовна путовања, у складу са приликама. У сарадњи са суседним братствима изведена је екскурзија на Косово, у манастир Грачаницу и на Газиместан, поводом прославе јубилеја шест векова од Косовске битке. Два пута годишње, обично у јуну и септембру, Царински пароси су водили верни

¹¹⁴ *Лейшойис* 2.

народ на поклоњење у манастир Острог, а том приликом би обилазили и манастире Милешеву, Морачу, Цетиње и Дајбаде. Често је организовано поклоњење светињама Жичке епархије – манастиру Жичи, Ђунису, Лазарици и Љубостињи. У августу 2000. године, парох други Царински Будимир Стевановић био је део групе од 36 свештеника Шабачко-ваљевске епархије који су кренули пут Италије у организацији Римокатоличке цркве. Вођа пута је био Дон Ђироламо Јакобучи, жупник цркве Свете Ане у Шапцу. Током осмодневног путовања, свештенство је обишло Трст, Фиренцу, Венецију, Пескару, Рим, Верону, а на повратку и Љубљану. У Риму су присуствовали скуповима организованим у част 2 хиљаде година хришћанства. Примљени су од стране папе Јована Павла II, а овој посети су присуствовали Шабачко-ваљевски Епископ Лаврентије и београдски надбискуп монсињор Станислав Хочевар.¹¹⁵ Према речима нашег Царинског пароха, ово путовање је било фасцинантно и *„утицало је да још више волим и њошћујем њавославну веру. Римокатолици јесу црквени и имају њвоздену дисципину, али нема њу духовносћи.“*¹¹⁶

У марту месецу 1990. храм Успења је био домаћин за извест свештенства подгорског намесништва, којој је присуствовао и Епископ Шабачко-ваљевски Лаврентије. На дан спомена Свете Великомученице Марине, односно Огњене Марије, 30. јула 1991. године, у селу Гуњацима на Симића брду, први пут је после више од 40 година прослављена сеоска слава, када је освећена водица и нови крст на Црквинама. Црквене славе су прослављане свечано и достојанствено, биле су веома посећене, без обзира на велику кризу. Занимљиво је да, у односу на претходне деценије, када је било до највише 3 домаћина славе, примећује се да ову обавезу прихвата више лица, чак 12. При-

¹¹⁵ Јован Јањић, „Папа је волео Србе“, *Ревивија Колубара*, бр. 133, мај 2005. <https://revija.kolubara.info/sh/133/40/1189/Papa-je--voleo-Srbe.htm> приступљено 02.02.2022.

¹¹⁶ *Летѡиис 2.*

ликом посете Епископа Лаврентија за црквену славу 1995. године, парох други Царински Будимир Стевановић је одликован правом ношења црвеног појаса. Исте године, на дан Великомученице Марине, Епископ је први пут посетио храм Вазнесења у Скадру. Царинско братство је добило похвале и од владике Лонгина који је посетио храм о Великој Госпојини 1996. Сваке године је прослављана братствена слава Светих Апостола Петра и Павла. Празник је обележен свечаном Литургијом, парастосом за упокојене чланове, скупштином и трпезом љубави. Овом приликом су у госте долазили свештеници из других црквених општина – Осечине, Причевића, Лопатња... Почетком 1999. године, Пецка и храм Успења су имали посебну част и Божији благослов, да овде сврати света икона Тројеручица из Хиландара. Иако се задржала свега пола часа, мноштво верника се окупило не би ли целивало и помолило се. Даљи пут, света икона је наставила преко Гуњака и Бастава за Осечину, где је боравила три дана.

Упркос оскудици и кризи, током деведесетих година, одрађено је неколико важних радова у складу са финансијским могућностима црквене општине. Током 1994. и 1995. године фарбана је столарија и урађена тераса на парохијском дому Успењске цркве, што је извео мајстор Радисав Младеновић из Пецке. Израђен је горионик за паљење свећа. У наредном периоду, до краја 1999. године, уређена је црквена порта: бетониране су стазе, посечени борови, изграђен је помоћни објект са наменом гаража и оставе за дрва. Прилогом Гојка Јеросимовића, земљорадника из Скадра, насуто је 16 камиона земље и порта у Пецкој је поравнана. Гвоздена ограда око дворишта је очишћена и префарбана, а мајстор Милан Обрадовић је направио нову клизну капију на главном улазу. Обављени су спољашњи (набацивање фасаде) и унутрашњи радови на звонари (малтерисање и кречење), које је извео мајстор Радисав уз помоћ парохијана и свештеника.

Паралелно са овим радовима, сређивало се и обнављало око скадарске брвнаре: урађен је пут, захваљујући општини

Осечина; реновирана је звонара и стављен је нови цреп; такође, дрвнара је ограда дрвеном оградом са горње стране (за грађу су искоришћени претходно посечени борови из порте у Пецкој), трудом мајстора Радисава. Обновљена је собрашица, која је покривена са храстовом шиндром, премазана и заштићена.¹¹⁷ На обнови и заштити радили су махом црквени одборници и ближи верници: Милован Ђокић (Скадар), Иван Павловић, Сретен Плавшић и Радован Плавшић (Драгодол), Милан Васиљевић и Милован Топаловић (Царина), Србислав Симић (Гуњаци), као и оба Царинска пароха. Поред собрашице, заштићен је кров старе скадарске цркве. Цео кров, дрван и унутрашња грађа, премазани су специјалним сандолином. Покровитељи и дародавци за цркву били су Радомир Поповић, професор Православног богословског факултета у Београду и Живота Тешић, приватник из Ваљева, а родом из Скадра.¹¹⁸

Проглашење цркве за споменик културе

Завод за заштиту споменика културе у Ваљеву, октобра 1996. године доставио је документацију за предлог о утврђивању цркве – спомен костурнице за споменик културе, са детаљним образложењем. Парох други Царински, Јован Полић је потписао сагласност за покретање поступка, на основу предлога Завода. Следеће године, Влада Републике Србије, на основу члана 47. Закона о културним добрима, донела је одлуку о утврђивању Цркве – спомен костурнице посвећене Успењу Пресвете Богородице, са покретним стварима у њој које су од посебног културног и историјског значаја, као и споменика изгинулим ратницима из Првог светског рата II Моравске дивизије, за споменик културе.¹¹⁹ Заштићена околина споменика културе

¹¹⁷ Р. Поповић, *Црква дрвнара у Скадру*, 27.

¹¹⁸ *Лейойис* 2.

¹¹⁹ Одлука Владе Републике Србије 05 број 633-3721/97 објављена је у: *Слу-*

обухвата четири катастарске парцеле катастарске општине Царина. Регулисане су следеће мере заштите споменика, које ће у будућем периоду бити испуњене од стране Црквене општине:

1. очување изворног изгледа спољашње архитектуре и ентеријера, хоризонталног и вертикалног габарита, свих конструктивних и декоративних елемената, декоративних материјала, функционалних карактеристика и оригиналних натписа;
2. ажурно праћење стања и одржавање конструктивно-статичког система, кровног покривача, свих фасада, ентеријера и исправности инсталација у цркви;
3. постављање постоља за паљење свећа изван цркве;
4. вођење електро и ТТ водова подземним путем;
5. забрана постављања прикључних кутија и ормара на спољашњим зидовима цркве;
6. уклањање дозиданог дела са импровизованом надстрешницом за чување и смештај дрва од звоника;
7. осигурање улаза савременим бравама које имају виши степен сигурности од провала. Мере које су се односиле на заштиту околине јесу следеће забране:
  1. градње трајног или привременог објеката;
  2. радова који могу угрозити статичку опасност;
  3. доградње постојећих објеката
  4. постављања далековода
  5. постављања било каквих водова преко заштићених парцела
  6. вођења инфраструктурних инсталација подземно, уз обавезно враћање терена у првобитно стање;
  7. извођења радова којима се врши промена облика и намене терена;
  8. складиштења материјала и стварања депонија;
  9. депоновања привременог или трајног опасних и штетних материјала;

Изградња инфраструктуре и извођење било каквих грађевинских радова дозвољавају се уз претходну заштиту споменика и адекватну документацију.¹²⁰

Улазак у нови миленијум и изазови које ће будуће време донети, бар што се тиче промена у односу између Српске православне Цркве и државних институција, спремно су дочекане у оквиру Царинских парохија. Из претходне декаде, примећено је учешће пре свега општинских власти у подржавању и финансирању радова око храмова. Свакако једна од највећих промена, односила се на организовање и остваривање верске наставе, као изборног предмета у основним и средњим школама у Републици Србији. Ову уредбу је потписао 24. јула 2001. године потпредседник Владе, Душан Михајловић, уз благослов Српске Цркве и Његове Светости Патријарха Павла.¹²¹ Уредба је усвојена 27. јула у оквиру свеобухватних промена у друштву тог времена.¹²² Први час веронауке, одржан је 2. новембра 2001. године у свечаној сали београдске Основне школе „Краљ Петар Први“, када је Патријарх Павле благословио враћање веронауке у српске школе. Првом часу су присуствовали премијер Зоран Ђинђић, министар вера Војислав Миловановића, министар просвете и спорта Гаша Кнежевић и други државни и црквени великодостојници. Министар Миловановић је даривао министра Кнежевића школским звоном, израђеним заједно са светосавским звонима из ливнице Грасмајр (Grassmayr) у Инсбруку (Аустрија)¹²³ и замолио га да њиме позове ученике у учионице и тиме означи почетак првог часа веронауке.¹²⁴ На почетку,

¹²⁰ Документација о проглашењу за споменик културе, као и о радовима из 2008. и 2017. године налази се у Заводу за заштиту споменика културе у Ваљеву.

¹²¹ Б. Миловановић, М. Стакић, „Верска настава у Србији од 2001. до 2015. године“, 82.

¹²² П. Рајчевић, „Повратак веронауке у школе 2001. године“, 580

¹²³ <https://hramsvetogsave.rs/O-Hramu/Zanimljive-celine/49-Zvona-u-Hramu-Svetog-Save> приступљено 02.02.2002.

¹²⁴ <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/patrijarh-pavle-pre-20-godina-zadatak-veronauke-je-da-poznate-boga/>, приступљено 02.02.2022. године

веронаука је била факултативан предмет, односно „необавезан наставни предмет који ученици слободно бирају, зависно од индивидуалних склоности и интересовања“,“¹²⁵ а убрзо, од 2002., постала је изборни предмет.¹²⁶

На просторима обе Царинске парохије, налазе се три основне школе: у Пецкој, у Гуњацима и Драгодолу. Значајан наставак у приближавању цркве и школе у Пецкој, била је прослава Светог Саве 27. јануара 2001. године. Тада је по први пут после неколико деценија у Основној школи „Чеда Милосављевић“ резан славски колач, освећени водица и жито. Домаћин славе је био школски одбор уз учешће и помоћ свештеника. Уприличен је свечани ручак за све присутне. Од увођења веронауке новембра 2001. године, до почетка школске 2003/2004, наставу је изводио парох други Царински Будимир Стевановић, а затим је на место вероучитеља постављен Саво Павловић из Драгодолу, студент Богословског факултета у Србињу. До појаве званичних уџбеника, наставни материјал финансирала је црквена општина. Она је организовала излет за све ученике поменутих основних школа који похађају веронауку, до манастира на Соко Граду, где их је свечано примио од Епископ Лаврентије (јун 2003).

Упркос општим променама на боље у првим годинама овог века, пароси истичу да се осећала материјална криза, црквени приходи су постали сиромашнији, мањи број верника присуствује службама. Много је више умрлих него рођених, ретка су венчања. Као и увек, обавезе црквене општине према епархији и свештенства као духовних пастира Царинске пастве, биле су испуњене изнад очекивања. Црквене славе се прослављају уз присуство великог броја верника, свештенства из суседних намесништава и угледних личности. Велико славље забележено је 2001. године, када је 28. августа цркву посетио Шабачко-ваљевски Епископ Лаврентије, који је том приликом поделио захвал-

¹²⁵ П. Рајчевић, „Повратак веронауке у школе 2001. године“, 578

¹²⁶ *Истио*, 578.

нице великим приложницима Царинских храмова: Радомиру Поповићу, професору Православног богословског факултета у Београду и старешини цркве Ружице на Калемегдану, Велимиру Аћимовићу, црквењаку исте цркве, Животи Тешићу из Ваљева, Мишку Ђокићу из Пецке, Слободану Јовановићу из Гуњака и општини Осечина. Свештеници су такође одликовани: Будимир Стевановић у чин протојереја, а Јован Полић у чин протонамесника. Традиционално, прославу празника Успења Пресвете Богородице пратила је свечана трпеза и народно весеље, које су спремали вредни домаћини – парохијани из обе Царинске парохије.

Цркву у Пецкој је током 2002. и 2003. године обишао Душан Михаиловић, потпредседник Владе Републике Србије за унутрашње послове (2001-2004) и показао велико интересовање за пружање материјалне помоћи око радова на фрескописању. У овом периоду, храм је добио два вредна прилога: општина Осечина је даривала четири рефлектора, а удовица некадашњег црквеног одборника Љубинка Илића, госпођа Стеванија, поклонила је полијелеј за олтар.

Обнова Ваљевске епархије и Царинска црквена општина од 2006. до 2020. године

На предлог Шабачко-ваљевског Епископа Лаврентија, на Сабору Српске православне Цркве, маја 2006. године, донета је одлука о подели ове епархије на Шабачку и на Ваљевску. На чело Ваљевске епархије, коју је после поделе чинило пет архијерејских намесништва, дошао је некадашњи архимандрит манастира Каоне и Епископ аустралијско-новозеландски Милутин (Кнежевић).¹²⁷ Он је устоличен 24. септембра 2006. године у

---

¹²⁷ <https://www.eparhijavaljevska.rs/index.php/2006/02/22/obnova-valjevske-eparhije/> приступљено 09.02.2022.

храму Васкрсења Христовог у Ваљеву.¹²⁸ Текст грамате успоста-
вљања Ваљевске епархије гласи:

„Павле,

Божижом милошћу љавославни архиЕјиској љећки, миѿро-
иолий деоїрадско-карловачки и Паїријарх срїски

са Свеїим архијерејским Синодом Срїске љавославне цр-
кве – часном свешїенству и монашїву и доїољубивој љастїви
Боїом чуване Еїархије ваљевске: блаїодаїи и мир од Госїода Боїа
и Сїаса нашеїа Исуса Христїа, а од смерностїи своје шаље ља-
їријаришки блаїослов и љоздрав.

У сїалном сїарању за Цркву Божју, а љо љраву и љрејем-
ству наслеђеном од Госїода и Пастїроначелника нашеїа Исуса
Христїа и свейих аїосїола, руководством Духа Свеїїоїа, Све-
їи архијерејски сабор Срїске љавославне цркве – у седници сво-
јој од 26/13. маја 2006. їодине, љод АСДр. 102/зай 216 – саїласно
їроїисима свейих канона, изабрао је Њеїово Преосвешїенство
Еїискоїа аустралијско-новозеландскої, Миѿроїолије новоїра-
чаничке Госїодина Милуїина за Еїискоїа Боїом чуване Еїар-
хије ваљевске.

Објављујемо овом Нашом Грамаїом, снабдевенном љечайом
и љоїїисима Нашим и чланова Свеїїої архијерејскої синода, да
Њеїово Преосвешїенство Еїиској Госїодин Милуїин има љо
блаїодаїи Духа Свеїїоїа сва љрава учења, свешїендејств-
вања и духовної уїрављања, која му љо свешїеним канонима
їриїадају, ља љозивамо све свешїенство и све верне љоменуїе
Еїархије ваљевске да Преосвећеної Еїискоїа Госїодина Милу-
їина случају као добра деца своїа родиїеља, као ученици свої
учиїеља и љастїира, да својом људављу и сарањом, а нарочи-
їо молиївом Свевишњем за њеїа, доїринесу да он са усїехом
обавља своју узвишену службу у славу Божију и за сїасење своје
љастїве, а на користї наше свейе Православне цркве и срїскої
народа.“

¹²⁸ <https://www.eparhijavaljevaska.rs/index.php/2006/02/24/njegovo-preosvestenstvo-episkop-valjevski-g-milutin/> приступљено 09.02.2002.

Дано у Пајтријаришији српској у Београду, дана 2. јуна /20. маја 2006. године. Број 1080/Зай. 615.

Чланови Светиої Архијерејскої одбора: митрополиит заїребачко-љубљански Јован, Ејиској зворничко-џузлански Василије, Ејиској бачки Иринеј, Ејиској дихаћко-їетїровачки Хризостом, Ејиској џимочки Јустин, Ејиској милешевски Филаретї.

А Е М и Пајтријарх српски Павле¹²⁹

У тренутку обнове, епархија Ваљевска се састоји од шест архијерејских намесништава, у склопу којих се налази 10 манастира, 51 црквена општина и 98 парохија.

На дан трећег Васкрса, 10. априла 2007. године, Епископ Милутин је по први пут служио свету архијерејску Литургију са мноштвом свештеника подгорског намесништва (намесник Михаило Радивојевић, протојереј-ставрофор Михаило Станковић, бивши Царински парох протојереј Живојин Петровић из Ваљева, протојереј Миломир Стевановић из Шапца, протојереј Јован Полић из Пецке, Александар Гајић, свештеник из Ваљева и ђакон Бранко Чолић). За певницом су певали следећи свештеници: Будимир Стевановић из Пецке, а из Осечине Велимир Крстић и Станислав Лукић, као и вероучитељи са својим ученицима. Светој Литургији су присуствовали и свештеници: Миломир Ћосић из Осечине, Чедомир Симић из Ваљевске Каменице, отац Бошко Симић из Чуруга (родом из Гуњака), бивши Царински парох Милош Антонић из Коцељеве, Гроздан Гајић из Ваљева и Драган Матић из Цветуље (родом из Гуњака). Следећа Епископова посета била је почетком јуна исте године када је обишао неколико места: основну школу у Царини, где је извршио инспекцију наставе веронауке, коју је предавао апсолвент Православног богословског факултета Милан Јеремић, а ученике ове школе је наградио пригодним поклоница; затим је Епископ посето цркве у Скадру и Пецкој, као и радове на новом храму у Гуњацима.

¹²⁹ <https://www.eparhijavaljevska.rs/index.php/2006/02/22/obnova-valjevske-eparhije/> приступљено 09.02.2022.

28. Дочек Епископа Милутина за црквену славу 2018. године

У новембру 2008. године, Епископ Милутин је први пут служио у храму Вазнесења Господњег у Скадру, што представља прво служење Епископа у скадарској дрвнари, после чак 50 година.¹³⁰ Том приликом, оба Царинска пароха, Стевановић и Полић, одликовани су чином протојереја-ставрофора, односно правом ношења напрсног крста. Овај Епископов долазак у Царинску црквену општину завршен је освећењем звона на цркви у Гуњацима. Из црквеног *Летописа*, може се закључити, да је блашженопочивши Епископ Милутин често обилазио храм у Пецкој, готово увек за дан црквене славе 28. августа – 2010., 2012., 2013., 2018. године, затим о празнику Рођења Пресвете Богородице 21. септембра 2015., на Видовдан 2017. када је вероучитељ Чедомир Ђурић рукоположен у чин ђакона.

Дуги низ година, уобичајена је прослава празника Успења Пресвете Богородице, када у варошицу Пецку дође велики број народа, а према речима пароха, црква и њена порта постану мале за окупљене вернике. Број домаћина је устаљен из године у годину, између 10 и 15 парохијана спрема и финансира

¹³⁰ *Летопис* 2

трошкове славске прославе. У црквеној порти се организује народно весеље, са музиком и пригодним културно-уметничким програмом. У периоду од 2006. године, урађено је неколико важних подухвата по питању градње, рестаурације и санације црквених објеката у Пецкој и у Скадру.

Током 2008. године, у порти скадарске брвнаре, озидана је чесма и црквена сала. Ове радове је финансирао Радомир Поповић, професор Православног богословског факултета у Београду. Крајем 2011. и почетком 2012. године, извршени су радови на путу до брвнаре. Пре свега, посечено је шибље и дрвеће, прокрчен пут који је асфалтиран. Направљен је и паркинг прилаз за аутомобиле и аутобусе. Радове је финансирала општина Осечина уз суфинансирање из буџета Републике Србије.

29. Бојојављенска литија и освећење воде, 2016. године

Нарочиту пажњу треба посветити пројекту обнове, санације и конзервације цркве Успења.¹³¹ Овај подухват, под руководством архитекте конзерватора – саветника Милке Крстивојевић, изведен је у периоду између јуна и новембра 2017. године, а финансиран од стране Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања (слика 30). Познато је да је црква спомен-костурница проглашена за споменик културе 1997. године, под територијалном надлежношћу Завода за заштиту споменика културе у Ваљево. Радови на конзервацији и санацији су подразумевали извођење грађевинских и других радова, предузимање мера и поступака нужних за очување ове цркве као културног добра. Црква није имала већих оштећења и затечена је у добром стању, највећи проблем је била влага, која је на већим површинама оштетила зидове, са којих су се крунили малтер и доја. Такође су затечени оштећени степеници на северном и западном трему.¹³² Обијен је сав дотрајали малтер са унутрашњих и фасадних зидова, затим је спроведена заштита специјалним материјалима и малтерима намењеним за заштиту и реновирање сакралних објеката од капиларне влаге. Поправљене су дрвене степенице за галерију, где је под ишмирглан и офарбан. Степенице и трем на самом улазу су бетонирани и постављена је ливена облога терацо, подна облога која је дугорочно отпорна на влагу и хабање. Изливане су бетонске стазе око цркве, на којима је постављен ломљени радаљски камен. Промењени су горњи прозори на куполи, замењен је стари цреп и скинуте плоче са зидова храма. По препоруци Завода за заштиту споменика и благословом Епископа Милутина, све спомен плоче са фасаде су постављене на новоподигнути зид од радаљског камена са јужне стране цркве. Овде се налазе укупно 23 спомен плоче које су махом подизали парохијани Царинске

¹³¹ Детаљнији поступак радова налази се на веб-страници Завода за заштиту споменика културе Ваљево; М. Крстивојевић, „Конзерваторски радови на цркви спомен-костурници посвећеној Успењу Пресвете Богородице у Пецкој“, 119-122.

¹³² Иста, „Конзерваторски радови“, 120.

30. Реститурација и санација храма

црквене општине (Пецка, Драгодол, Гуњаци, Царина и Скадар) преминулим члановима породица. На фасадама храма остале су две плоче на северној страни, на којима се налазе имена изгинулих ратника у ратовима 1912-1918, као и две плоче на самом улазу у храм са именима приложника. Годину дана касније, у јесен 2018., Завод за заштиту споменика је извршио санацију и рестаурацију споменика изгинулим ратницима II Моравске дивизије. Руководилац пројекта, Милка Крстивојевић добила је захвалницу Српске православне Цркве, епархије Ваљевске, односно, црквене општине Царинске за обнову цркве Успење Пресвете Богородице.

Духовне активности Царинске црквене општине подразумевају су поклоничка путовања и до неколико пута годишње у зависности од могућности – поклоњења светињама Црне Горе, Херцеговине, овчарско-кабларским и фрушкогорским манастирима. Посебно треба истаћи залагање црквене општине и братства Светих Апостола Петра и Павла на прикупљању при-

лога уза изградњу храма у Гуњацима. Рад црквене општине, као и сваке године, оцењиван позитивно на намесничкој ревизији, која се деценијама обављала током месеца јула. *Летхойис* бележи да је од 2009. године материјална и духовна криза постала евидентна. Много верника умире, нажалост велики је број оних који чине самоубиство. По записима из 2011. године, слабо се плаћа освећење славских и Васкршњих водица, много домова дугује.¹³³ Разлог томе треба тражити што многа домаћинства имају само једног члана, старије животне доби. Негативни природни прираштај из године у годину је све већи, а црквена требовања, попут венчања, крштења, чак и сахрана, су све ређа. Велики утицај на кризу у овом крају имале су временске прилике: смењивале су се топле зиме и сушна лета или су се дешавале страшне поплаве, попут до сада незапамћене у мају 2014. године. Територија општине Осечина је била једна од најугроженијих и општина са највише поплава у Србији, према извештајима Министарства унутрашњих послова¹³⁴ и Јавног водопривредног предузећа „Србијаводе.“¹³⁵ У скадарској дрвнари се све чешће врше бдења и молебни за благослов Божији.

Врхунац кризе у савременом периоду, како за свет, тако и за српску државу и Цркву, била је појава вируса ковид 19, односно корона вируса. У Србији је проглашено ванредно стање 15. марта 2020. и трајало је скоро 2 месеца, до 6. маја. Оформљен је Кризни штаб, који чине представници Владе Републике Србије и представници здравствених установа и института. Мере које је штаб доносио, у највећој мери су се односиле на ограничавање кретања, групних окупљања у затвореном и на отвореном простору, рад јавних установа, обавезног ношења заштитних маски и многих других, које су се мењале сходно тежини ситу-

¹³³ *Летхойис* 2

¹³⁴ https://web.archive.org/web/20141014002550/http://www.mup.gov.rs/cms_cir/najava.nsf/poplave-obavestenje-140514.h приступљено 21.02.2022.

¹³⁵ <https://www.srbijavode.rs/Data/InformacijeOPoplavama/BILTEN%20JVP%20SV%20obr%2033%2021052014.pdf> приступљено 21.02.2022.

ације, коју је диктирао број заражених, број оболелих на болничком лечењу, као и број преминулих. У ноћи између 29. и 30. марта 2020. године, од последица корона вируса, преминуо је ваљевски Епископ Милутин. Свештенство и монаштво Епархије ваљевске су упутили *Ойрошѣјно слово* блаженопочившем Епископу, у коме су врло емотивним речима подсетили на рад и живот свог духовног оца.¹³⁶ Нови Епископ Ваљевски, Исихије (Рогич) устоличен је 27. јуна 2021. године у храму Васкрсења Христовог у Ваљеву.

Ограничења кретања грађана достигла су максимум, увођењем полицијског часа у трајању од четвртка 17. априла до уторка 21. априла, односно у време Васкршњих празника. Забрањено је свећење водица и окупљања у храму. Иако су мере против ширења вируса временом ублажаване, страх у народу, од почетка пандемије, скоро је константан. Таласи заразе су однели велики број живота, а боловања су оставила последице и трауме. Дана 20. новембра 2020. године, Српска Црква је остала без свог поглавара, Патријарха Иринија (Гавриловића), који се упокојио после дужег лечења у Војномедицинској установи – ковид болници „Карабурма.“ Фебруара 2021. године, Свети Архијерејски Сабор Српске православне Цркве изабрао је Митрополита Загребачко-љубљанског, Порфирија (Перића) за новог Патријарха.

Духовни живот и функционисање не само Царинских, већ свих парохија Српске православне Цркве, трпели су и прилагођавали се ситуацији. Мали број верника је примао свештеника за свећење славских водица, мање су посете храму. Такође, прославе црквених слава, венчања и крштења, протицале су веома скромно.

Тек од пролећа 2021. године, духовни живот парохија Успењског храма, почео је да се враћа у нормалу – народ, додуше обазриво, долази на свете Литургије и причешћује се.

---

¹³⁶ http://spc.rs/sr/oproshtajno_slovo_od_blazhenopochivsheg_episkopa_milutina приступљено 30.03.2022.

Црква Свете Великомученице Марине у Гуњацима, Симића брдо

У селу Гуњаци, у засеоку познатом као Симића брдо, налазе се остаци темеља цркве са гробљем који потичу из средњег века.¹³⁷ Ово место помиње и Љ. Павловић као стару црквину,¹³⁸ где се народ окупљао на празник Огњене Марије 30. јула и где се одржавао сеоски вашар. По наводима из црквеног *Летописа*, празник је први пут јавно прослављен после више од 40 година, 1991. године, на платоу код сеоског гробља. Свештеник Будимир осветио је славску водицу и велики новоподигнути крст. Вишедеценијска забрана верских обреда на јавним местима, односно свих оних који се не врше у храмовима, дефинисана је члановима закона Устава из 1946. године,¹³⁹ а касније употпуњавана новим, оштријим законима, попут оног из 1951.¹⁴⁰ када је вршење јавних обреда сматрано злоупотребом верских слобода, односно кршењем закона о јавним скуповима,¹⁴¹ што је подлегало и затворским казнама. Када су темељи старе цркве откривени, црквину на Симића брду 14. новембра 2006. године је посетио Шабачко-ваљевски Епископ Лаврентије, уз присуство из председника општине Осечина Милана Симића и председника Скупштине општине Божицара Ђурића, свештенства и великог броја верника. Епископ је благословио градњу нове цркве, а општински званичници су обећали материјалну помоћ. Оформљен је одбор за градњу на чијем је челу био Величко Ненадовић. Пројекат је бесплатно урадио архитекта Јован Пуцаревић. Већ су у септембру исте године по-

¹³⁷ Дејан Булић, Радивоје Арсић, „Археолошко рекогносцирање општине Осечина“, *Гласник Српског археолошког друштва* 35 (2019), 207.

¹³⁸ Љ. Павловић, *Соколска нахија*, 461-462.

¹³⁹ Р. Радић, *Вером и рођив вере. Држава и верске заједнице у Србији 1945-1953*, 161-162.

¹⁴⁰ *Истио*, 164.

¹⁴¹ *Истио* 192-193.

чели радови на копању темеља, димензија 12.40м x 6м, који су завршени марта 2007. године.

После прве посете храму Успења у Пецкој 10. априла 2007. године, Епископ Милутин је извршио освећење темеља нове цркве у Гуњацима. Овом чину су присуствовали многи свештеници: Велимир Димитрић, Гроздан Гајић, Будимир Стевановић, Јован Полић Раденко Андрић, Александар Гајић, Станислав Лукић, Михаило Станковић, Живојин Петровић, Ђакон Бранко Чолић, намесник Миахило Радивојевић, Драган Матић и Бошко Симић. Од државних званичника треба споменути Велимира Илића, министра за инвестиције у Влади Србије, Зорана Лучића начелника Колубарског округа, као и представнике општинске власти из Осечине. Иако је црква изграђена и освећена неколико година касније, мештани су сваке године прослављали црквену славу. Онај ко би се прихватио за домаћина, свечани ручак је организовао у свом дому. Неретко би био организован и народни вашар. Новембра 2009, Епископ Милутин је у присуству Царинских пароха освештао крстове и звона у Гуњацима. Овим поводом је уприличена свечана прослава, а верни народ је даривао Епископа и свештенство.

Градња је трајала преко седам година. Дана 27. октобра 2014. године организовано је освећење храма Великогучнице Марине, уз незаобилазну свечаност и трпезу љубави за верни народ овог краја. Епископ Милутин је после освећења одржао пригодан говор окупљенима: *„Дошли смо овде да се уишшемо у исијорију Подјорине, ејархије Ваљевске и Срјске Православне Цркве. Одвајали сће од својих јошреба да јо-дијнеће храм Боју живоме, да на ово лејо месћо долазе ваша деца и унуци. Посредсћво нас, Дух Светији ја је освейио. Ово ће дијији ваш Јерусалим, Осјрој, ваша Сћуденица... свейиња у којој ћеће Боја јрослављайи... Не одричимо се Христја и не заборављајмо ни шренујка на Њеја! Молимо се да се међусобно измиримо, да нам се нови живоији рађају, а деца у ушробама не удијају. Ми смо синови и кћери Светјој Саве, Светјој Симеона, Владике Николаја, Оца Јусјина... Ви Подјорци сће изузейно*

честийи народ. Ваша деца и омладина су јунаци. То сам увек видео љриликом љосетѝа вашим школама и разним љриредбама. Долазитѝе у овај храм да се Боју молитѝе, венчаватѝе, кршѝиватѝе, исѝоведатѝе и љричешѝујетѝе! Живитѝе хришћански као и до сада!"¹⁴² Приређен је посебан културно-уметнички програм где су учествовала дечија фолклорна друштва, појци из Ваљева и монахиње из манастира Василија Острошког на Рожњу са духовним песмама. Епископ Милутин је доделио грамате највећим приложницима за изградњу храма: Величку Ненадовићу, председнику грађевинског одбора и главном мајстору (Гуњаци), Бранку Јовановићу, глумцу и предузетнику (Гуњаци) и Живојину Стојановићу (Царина). Захвалнице Црквеног одбора црквене општине Царине припале су министру грађевине и урбанизма Велимиру Илићу, директору Управе за сарадњу са Црквама и верским заједницама Милети Радојевићу, председнику општине Осечина и његовом заменику Ненаду Стевановићу и Милану Симићу, начелнику општине Ивану Урошевићу и другим добротворима.

Општина Осечина је финансирала следеће радове: материјал и израду иконостаса, бакар за покривање крова. Велимир Илић, као министар за капиталне инвестиције, а затим за грађевину и урбанизам, издвојио милион динара, који су употребљени за зидање и покривање цркве. Канцеларија за сарадњу са црквама издвојила је милион динара, којима се финансирало малтерисање и кречење спољашњих и унутрашњих зидова, затим под и фасада. Извођач свих наведених радова је био Бранко Ковачевић, предузетник из Ваљева, а унук покојног осечанског протe Богосава. Значајне прилоге је упутило братство Светих Апостола Петра и Павла при цркви у Пецкој, затим велики број приватника из овог краја, као и верни народ. Према додатним подацима из *Летѝописѝа*, од градње темеља до завршетка радова, утрошено је око 3 милиона динара, а сам

¹⁴² <https://mitropolija.com/2014/10/27/osvestan-hram-svete-velikomucenice-marine-u-gunjacima-kod-osecine/> приступљено 09.02.2022.

31. Црквена слава у Гуњацима 2017. године

инвентар цркве је процењен на милион динара.¹⁴³ Касније су у порти урађени летњиковац и тоалети. Ове радове је извео Величко Ненадовић. За црквену славу 2016. по први пут се прекинуло са праксом да њени домаћини спремају свечани ручак у својим домовима. Подигнута је шатра, што је омогућило већем броју народа да приступи трпези љубави спремној у част њихове заштитнице – Огњене Марије. Верни и честити народ овога краја, који је несебичним залагањем подигао нову богомољу, последњи пут је у Гуњацима дочекао Епископа Милутина 2017. године, када је служио свету архијерејску Литургију уз саслужење протојереја–ставрофора Живојина Петровића из Ваљева, протојереја–ставрофора Раденка Андрића, архијерејског намесника подгорског, протојереја–ставрофора Јована Полића, јереја Чедомира Ђурића и ђакона Александра Филиповића (слика 31).

¹⁴³ *Летопис 2*

Прилог 1

Поглавари Српске православне Цркве од 1920. до данас

1. Димитрије Павловић (1920-1930)
2. Варнава Росић (1930-1937)
3. Гаврило Дожић (1938-1950)
4. Викентије Проданов (1950-1958)
5. Герман Ђорић (1958-1990)
6. Павле Стојчевић (1990-2009)
7. Иринеј Гавриловић (2010-2020)
8. Профирије Перић (2021- данас)

Епископи Шабачко-ваљевске, односно Ваљевске епархије од подизања храма до данас:

1. Епископ Симеон Станковић (1933-1960)
2. Јован Велимировић (1960-1989)
3. Лаврентије Трифуновић (1989-2006)
4. Милутин Кнежевић (2006-2020)
5. Лаврентије Трифуновић (2020-2021) – администратор епархије
6. Исихије Рогић (2021- данас)

Свештеници Царинске црквене општине од половине 19. века до данас:

1. Томо Поповић (1868-1909); †1909
2. Милоје Плавшић (1909-1929); †1929
3. Јеромонах Николај (1929)
4. Јеромонах Серафим (1929-1930)
5. Тит Стефанов (1930-1951); †1989
6. Тихомир М. Петровић (1932-1965); †1965
7. Михаило Радивојевић (1958-1973) ; †
8. Живојин Петровић (1973-1983)
9. Богдан Симић (1974-1983); †
10. Милош Антонић (1983-1991)
11. Будимир Стевановић (1984- данас)
12. Јован Полић (1992- данас)

Прилог 2

Списак ђомрлих и изинулих војника у времену од 1912. до 1919. године из Драгодола, Царине и Гуњака, а сахрањених у ђробљу код школе, односно код цркве у Пецкој. Списак је начинио свештеник Михаило Радивојевић 23. 08. 1960. године, на основу ранијих спискова који су дотрајали и као такви остављени у архиви црквене општине за 1960. године. У старијим списковима поред сваког имена стоје рубрике са годином рођења, чина и местом порекла. Препис свештеника Михаила који ће у следећим редовима бити пренесен, садржи имена и место порекла погинулих ратника. Као што је већ познато, помен преминулих ратницима врши се сваког Видовдана. На првом списку се налази 88 имена, за које није назначено место порекла, затим следи 94 преминула из Драгодола, 265 из Царине и 146 из Гуњака.¹⁴⁴

1. Јанош Алексић	15. Симо Ђорђевић
2. Петар Анђелковић	16. Лазар Ђорђевић
3. Вукоман Божановић	17. Павле Ђурђевић
4. Петар Васиљевић	18. Трифун Ђурић
5. Милутин Вукић	19. Зарија Зарић
6. Димитрије Гавриловић	20. Денко Здравковић
7. Урош Голоскоковић	21. Мита Здравковић
8. Милан Гроздановић	22. Теодосије Ивановић
9. Милутин Грујић	23. Божидар Ивковић
10. Стаменко Димовић	24. Љубомир Игњатовић
11. Серафим Димовић	25. Љубомир Јанковић
12. Трајан Димовић	26. Јован Јанковић
13. Димитрије Дробњаковић	27. Иван Јовановић
14. Драгољуб Ђорђевић	28. Лазар Јовановић

¹⁴⁴ Напомена аутора: имена су овде преписана по азбучном редоследу; пошто се нека више пута понављају, аутор није проверавао да ли се ради о различитим лицима или је име једне особе записано више пута.

29. Живота Јовановић
  30. Благоје Јовановић
  31. Димко Јовановић
  32. Анта Јовановић
  33. Станоје Јовић
  34. Милан Китић
  35. Димко Крстић
  36. Мирко Крстић
  37. Видоје Лакић
  38. Милован Лекић
  39. Благоје Љубеновић
  40. Драгомир Љубић
  41. Стојан Маневић
  42. Ђорђе Манчић
  43. Мане Мањевић
  44. Живојин Маринковић
  45. Илија Марјановић
  46. Чедомир Марјановић
  47. Стеван Марковић
  48. Мијајло Марковић
  49. Станоје Марковић
  50. Благоје Милинковић
  51. Јован Миловановић
  52. Радисав Милосављевић
  53. Светозар Митровић
  54. Петар Младеновић
  55. Крста Момировић
  56. Радомир Мутавџић
  57. Тихомир Павловић
  58. Мијаило Павловић
  59. Глигорија Петковић
  60. Ненад Петковић
  61. Петар Петровић
  62. Васиљко Пешић
  63. Милутин Прескиш
  64. Милан Радић
  65. Вукосав Радојевић
  66. Милан Ранђеловић
  67. Владислав Рибникар
  68. Лазар Рило
  69. Станко Ристић
  70. Виден Ристић
  71. Стојан Ристић
  72. Петар Ристић
  73. Илија Савић
  74. Сретен Севић
  75. Дука Секулић
  76. Милан Сокић
  77. Трајко Спасић
  78. Ђорђе Станковић
  79. Стојан Станојковић
  80. Живојин Стојановић
  81. Маринко Тадић
  82. Сава Тодоровић
  83. Давид Толовић
  84. Драгољуб Томић
  85. Јордан Трајковић
  86. Живорад Трифуновић
  87. Мартин Трујић
  88. Десимир Шушић
- Драјодол***
1. Милоје Андрић
  2. Благоје Антонић
  3. Миладин Антонић
  4. Михаило Боичић

5. Светислав Антонић
6. Драгић Бојчић
7. Радојло Бојчић
8. Саво Бојчић
9. Срећко Бојчић
10. Гвозден Васиљевић
11. Јован Васић
12. Милан Воисављевић
13. Радојло Воисављевић
14. Драгољуб Гајић
15. Зарија Гајић
16. Ђорђија Ђокић
17. Милорад Ђокић
18. Чедомир Ђокић
19. Душан Илић
20. Душан Илић
21. Иван Илић
22. Обрад Илић
23. Пантелија Илић
24. Драгутин Јевфтић
25. Живан Јевфтић
26. Живојин Јевфтић
27. Милорад Јевфтић
28. Пантелија Јевфтић
29. Светомир Јевфтић
30. Чедомир Јевфтић
31. Живко Јевфтић
32. Томо Јовановић
33. Антонија Јовановић
34. Миладин Ковачевић
35. Радован Ковачевић
36. Светозар Ковачевић
37. Александар Крсмановић
38. Зарија Крсмановић
39. Раденко Крсмановић
40. Ранисав Крсмановић
41. Живко Крстић
42. Радисав Крстић
43. Светозар Крстић
44. Живојин Лукић
45. Гвозден Маринковић
46. Милорад Марјановић
47. Милорад Милинковић
48. Љубисав Милићевић
49. Светозар Милићевић
50. Лазар Милићевић
51. Радомир Миловановић
52. Живојин Милутиновић
53. Михаило Милутиновић
54. Радивој Милутиновић
55. Светозар Митровић
56. Величко Нешковић
57. Драгомир Нешковић
58. Живојин Павловић
59. Михаило Петровић
60. Владимир Плавшић
61. Живојин Плавшић
62. Макевија Плавшић
63. Станко Плавшић
64. Тихомир Плавшић
65. Златомир Радошевић
66. Тихомир Радошевић
67. Витомир Судотић
68. Гвозден Судотић
69. Ђорђе Судотић
70. Радован Судотић

71. Ранисав Суботић
72. Будимир Тадић
73. Драгутин Тадић
74. Лазар Тадић
75. Миладин Тадић
76. Милош Тадић
77. Никола Тадић
78. Радован Тадић
79. Радомир Тадић
80. Тривун Тадић
81. Тривун Тадић
82. Чедомир Тадић
83. Владислав Тешић
84. Душан Тешић
85. Живојин Тешић
86. Илија Тешић
87. Миладин Тешић
88. Милоје Тешић
89. Милорад Тешић
90. Милутин Тешић
91. Михаило Тешић
92. Светозар Тешић
93. Томо Тешић
94. Владислав Тешић

Царина

1. Величко
2. Љубомир Алексић
3. Драгомир Алексић
4. Милорад Алексић
5. Милоје Андрић
6. Драгић Антонић
7. Радоје Антонић

8. Светозар Антонић
9. Драгић Бајић
10. Живојин Бајић
11. Коста Бајић
12. Михаило Бајић
13. Радомир Бајић
14. Богодраг Васиљевић
15. Ђуро Васиљевић
16. Марко Васиљевић
17. Милутин Васиљевић
18. Ненад Васиљевић
19. Никола Васиљевић
20. Петар Васиљевић
21. Петар Васиљевић
22. Теодосије Васиљевић
23. Велимир Васић
24. Владимир Васић
25. Драгомир Васић
26. Јеротије Васић
27. Драгомир Вилотић
28. Милош Вилотић
29. Обрен Вилотић
30. Саватије Вилотић
31. Светозар Вилотић
32. Светозар Вилотић
33. Живко Вујић
34. Јелесије Вујић
35. Милорад Вујић
36. Младен Вујић
37. Томо Вујић
38. Гвозден Глигорић
39. Светозар Глигорић
40. Миладин Глигорић

41. Милорад Гавриловић
42. Младен Гавриловић
43. Живан Досић
44. Станко Досић
45. Анђелко Ђермановић
46. Богдан Ђермановић
47. Борисав Ђермановић
48. Бранислав Ђермановић
49. Видо Ђермановић
50. Глишо Ђермановић
51. Добросав Ђермановић
52. Драгутин Ђермановић
53. Јеврем Ђермановић
54. Марко Ђермановић
55. Милорад Ђермановић
56. Радојло Ђермановић
57. Радосав Ђермановић
58. Драгомир Ђокић
59. Драгутин Ђокић
60. Иван Ђокић
61. Радоје Ђорђић
62. Добрисав Ђурђевић
63. Драгутин Ђурђевић
64. Јеврем Ђурђевић
65. Милинко Ђурђевић
66. Милутин Ђурђевић
67. Цветин Ђурђевић
68. Богољуб Ђурђић
69. Величко Ђурић
70. Љубомир Ерић
71. Милорад Ерић
72. Гвозден Живановић
73. Драгутин Ивковић
74. Милорад Ивковић
75. Величко Илић
76. Драгомир Илић
77. Живојин Илић
78. Милорад Илић
79. Петар Илић
80. Радомир Илић
81. Саватије Илић
82. Степан Илић
83. Јанићије Исаиловић
84. Јездимир Исаиловић
85. Рајко Исаиловић
86. Мићо Јаковљевић
87. Петронија Јаковљевић
88. Љубомир Јеремић
89. Александар Јеросимовић
90. Драгић Јеросимовић
91. Јанићије Јеросимовић
92. Радојло Јеросимовић
93. Цветко Јеросимовић
94. Ранисав Косић
95. Радомир Костић
96. Светозар Костић
97. Живојин Костић
98. Петар Костић
99. Гвозден Крсмановић
100. Илија Крсмановић
101. Радосав Лазић
102. Божо Малетић
103. Радивоје Малешевић
104. Чедомир Малешевић
105. Живојин Малешевић
106. Љубисав Малешевић

107. Милош Малешевић
108. Величко Малешевић
109. Младен Малешевић
110. Радосав Малешевић
111. Данило Малешевић
112. Станко Манојловић
113. Секула Манојловић
114. Чедомир Марковић
115. Милорад Марковић
116. Обрен Марковић
117. Младен Марковић
118. Живко Марковић
119. Чедомир Марковић
120. Величко Марковић
121. Обрен Марковић
122. Милорад Марковић
123. Славко Марковић
124. Милан Марковић
125. Јосип Марковић
126. Драгомир Матић
127. Валесије Матић
128. Андрија Мијаиловић
129. Драгић Мијаиловић
130. Драгомир Мијаиловић
131. Живко Мијаиловић
132. Мијајло Мијаиловић
133. Радосав Мијаиловић
134. Стојан Мијаиловић
135. Тихомир Милановић
136. Бошко Милановић
137. Милорад Милановић
138. Благоје Милинковић
139. Велизар Миловановић
140. Драгомир Миловановић
141. Жарко Миловановић
142. Живојин Миловановић
143. Радојло Миловановић
144. Радомир Миловановић
145. Теодосија Миловановић
146. Чедомир Миловановић
147. Живко Милутиновић
148. Милоје Милутиновић
149. Михаило Милутиновић
150. Радомир Милутиновић
151. Срећко Миросавић
152. Видо Мирчетић
153. Драгић Мирчетић
154. Љубомир Мирчетић
155. Милорад Мирчетић
156. Обрен Мирчетић
157. Радојло Мирчетић
158. Аксентије Мићић
159. Василије Младеновић
160. Драгић Недељковић
161. Лазар Недељковић
162. Милинко Недељковић
163. Милорад Недељковић
164. Драгомир Ненадовић
165. Љубомир Ненадовић
166. Светомир Ненадовић
167. Данило Николић
168. Данило Николић
169. Радомир Николић
170. Величко Обрадиновић
171. Васо Обрадовић
172. Влајко Обрадовић

173. Гвозден Обрадовић	206. Мића Поповић
174. Ђоко Обрадовић	207. Милош Поповић
175. Јеремија Обрадовић	208. Обрен Поповић
176. Коста Обрадовић	209. Радомир Поповић
177. Теодосија Обрадовић	210. Чедомир Поповић
178. Грујица Павловић	211. Величко Радосављевић
179. Ђуро Павловић	212. Љубомир Радосављевић
180. Живко Павловић	213. Миладин Радосављевић
181. Јован Павловић	214. Младен Радосављевић
182. Љубомир Павловић	215. Обрен Радосављевић
183. Пантелија Павловић	216. Павле Радосављевић
184. Станимир Павловић	217. Тешман Радосављевић
185. Таносије Павловић	218. Јосип Ракић
186. Цветин Павловић	219. Радомир Ракић
187. Чедомир Павловић	220. Цветко Саватић
188. Анђелко Перић	221. Радича Саватић
189. Величко Перић	222. Живко Савић
190. Данило Перић	223. Милорад Савић
191. Љубомир Перић	224. Видак Симић
192. Цветко Перић	225. Гвозден Симић
193. Војин Петровић	226. Драгутин Симић
194. Јово Петровић	227. Живан Симић
195. Добросав Петровић	228. Живко Симић
196. Драгомир Петровић	229. Миливоје Симић
197. Милорад Петровић	230. Михаило Симић
198. Младен Петровић	231. Радован Симић
199. Обрен Петровић	232. Радомир Симић
200. Радојица Петровић	233. Светомир Симић
201. Ратко Плавшић	234. Милорад Срећковић
202. Борисав Поповић	235. Светозар Станимировић
203. Василије Поповић	236. Лука Станимировић
204. Вељко Поповић	237. Иван Станимировић
205. Милорад Поповић	238. Крста Станимировић

239. Јован Стефановић	5. Љубомир Бојчић
240. Драгутин Тадић	6. Љубо Бојичић
241. Илија Тадић	7. Радомир Бојчић
242. Недељко Тимотић	8. Милан Весић
243. Љубомир Тодорић	9. Радоје Весић
244. Борисав Томић	10. Богић Вилотић
245. Величко Томић	11. Миладин Вилотић
246. Драгојло Томић	12. Ранисав Вићановић
247. Жарко Томић	13. Живојин Гајић
248. Живко Ј. Томић	14. Цвејо Гајић
249. Живко Т. Томић	15. Добросав Глигорић
250. Милинко Томић	16. Милинко Глигорић
251. Аксентија Топаловић	17. Светозар Григорић
252. Борисав Топаловић	18. Драгутин Дамљановић
253. Велимир Топаловић	19. Светомир Дамљановић
254. Витомир Топаловић	20. Велимир Даниловић
255. Војислав Топаловић	21. Степан Даниловић
256. Гвозден Топаловић	22. Теодосија Ђокић
257. Драгомир Топаловић	23. Живан Ђорђић
258. Душан Топаловић	24. Маринко Ђорђић
259. Константин Топаловић	25. Марко Ђорђић
260. Мијаило Топаловић	26. Крсман Ђурић
261. Милован Топаловић	27. Драгутин Илић
262. Милорад Топаловић	28. Марко Илић
263. Радојло Топаловић	29. Милутин Илић
264. Драгутин Урошевић	30. Светозар Илић
265. Милутин Урошевић	31. Цветин Илић

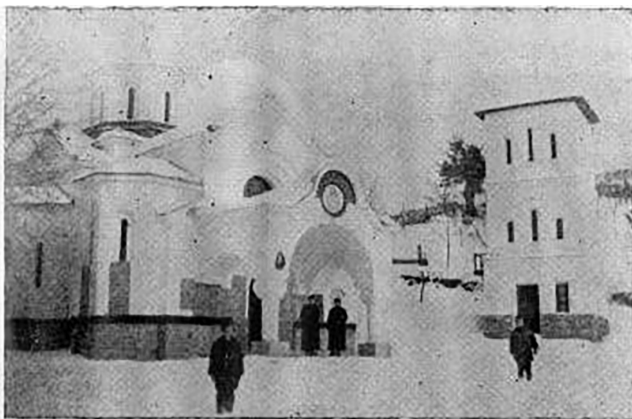
Ћуњаци

1. Милан Андрић	32. Живан Јанковић
2. Радомир Арсеновић	33. Милорад Ј. Јанковић
3. Гвозден Бојчић	34. Миладин Јаковљевић
4. Живан Ђ. Бојчић	35. Милош Јанковић
	36. Милош Јанковић
	37. Михаило Јанковић
	38. Миладин Јелић

39. Светислав Јовановић
40. Светомир Јовановић
41. Митар Јовичић
42. Митар Јовичић
43. Данило Крсмановић
44. Данило Крсмановић
45. Стојан Крсмановић
46. Милорад Лукић
47. Милорад Лукић
48. Милутин Лукић
49. Милорад М. Јанковић
50. Момчило Манојловић
51. Богољуб Маринковић
52. Величко Маринковић
53. Радомир Маринковић
54. Иван Марковић
55. Петар Марковић
56. Радован Марковић
57. Гвозден Милановић
58. Јекан Милановић
59. Михаило Милановић
60. Саво Милановић
61. Гвозден Миловановић
62. Марко Миловановић
63. Милоје Миловановић
64. Милорад Миловановић
65. Пантелија Миловановић
66. Светомир Миловановић
67. Радомир Митровић
68. Борисав Младеновић
69. Драгутин Младеновић
70. Драгутин Младеновић
71. Чедомир Младеновић
72. Милорад Н. Лукић
73. Гвозден Ненадовић
74. Драгомир Ненадовић
75. Радојица Ненадовић
76. Радомир Ненадовић
77. Радомир Ненадовић
78. Радојло Новаковић
79. Владимир Павловић
80. Децимир Павловић
81. Драгомир Павловић
82. Живан Павловић
83. Живојин Павловић
84. Миладин Павловић
85. Милан Павловић
86. Пантелија Павловић
87. Пантелија Павловић
88. Петар Павловић
89. Ненад Пантелић
90. Станко Пантић
91. Станко Пантић
92. Милан Перић
93. Обрен Перић
94. Драгић Петковић
95. Зарја Петковић
96. Иван Петковић
97. Александар Петровић
98. Александар Петровић
99. Гвозден Петровић
100. Драгомир Петровић
101. Марко Петровић
102. Милисав Петровић
103. Ратко Плавшић
104. Вељко Поповић

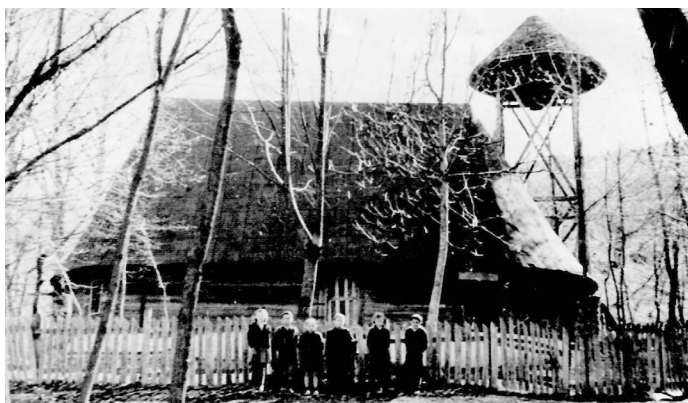
105. Данило Ранковић	126. Ђорђе Тишановић
106. Милош Ранковић	127. Живко Тишановић
107. Радојло Ранковић	128. Љубинко Тишановић
108. Радојло Ранковић	129. Милан Тишановић
109. Михаило Сарић	130. Петар Тишановић
110. Добросав Секулић	131. Светозар Тишановић
111. Иванко Секулић	132. Велизар Тодорић
112. Марко Секулић	133. Аксентија Тривуновић
113. Милорад Секулић	134. Живојин Тривуновић
114. Радомир Секулић	135. Илија Тривуновић
115. Радомир Секулић	136. Љубо Тривуновић
116. Светозар Секулић	137. Јаков Трипковић
117. Цветин Секулић	138. Данило Урошевић
118. Живко Симић	139. Ђурађ Урошевић
119. Петар Симић	140. Живан Урошевић
120. Петронија Симић	141. Љубо Урошевић
121. Цветин Симић	142. Никола Урошевић
122. Тешман Симић	143. Станко Урошевић
123. Драгољуб Стефановић	144. Урош Урошевић
124. Родољуб Стефановић	145. Милорад Филиповић
125. Радован Тимотић	146. Никола Филиповић

Број 5.

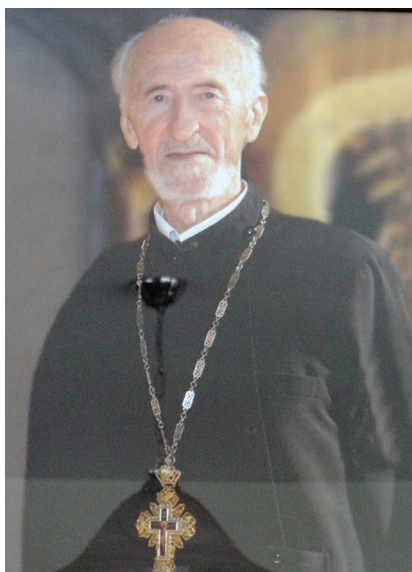
Храм Успенија Пресвете Богородице у Пецкој — спомен — костурница на војничком гробљу у коју су смештени 600 костура изгинулих ратника у 1914/15 год. на положајима: Ражањ, Прослап, Мачков Камен, Цип, Ваљевске Ставе и Причевић. Храм је подигнут прилозима, а освешћен је од стране Њ. Пр. Епископа шабачког г. Др. Симеона на дан 3(16) октобра 1938 год.

34. Црква дрвнара у Скадру – мај 1966.

¹⁴⁶ <http://sabac.digitalna.biblioteka.rs/www/digitalna.php?d=344> (приступљено 10.04.2002)

*37. Свештеници: Михаило Радивојевић (†2016),
протојереји-схаврофори Јован Полић и Будимир Стевановић*

*38. Свештеник
Милош Анђионић*

*39. Свештеник
Живојин Пејровић*

Прилог 4

Успеније Пресвете Богородице. Господ који је на Синају заповедио петом заповешћу: поштуј оца свога и матер своју, показао је примером Својим, како треба поштовати родитељку своју. Висећи на крсту у мукама Он се сети Матере Своје и показујући на апостола Јована рече јој: жено, ето ти сина! Потом рече Јовану: ето ти матере! И тако збринувши Своју Мајку Он издахну. Јован имаше дом на Сиону у Јерусалиму, у који се настани и Богородица и оста да живи до краја својих дана на земљи. Својим молитвама, благим саветима, кротошћу и трпељивошћу она много помагаше апостолима Сина свога. У главноме све време до смрти провела је она у Јерусалиму обилазећи често она места, која су је подсећала на велике догађаје и на велика дела Сина свога. Нарочито је често походила Голготу, Витлејем и гору Јелеонску. Од њених дужих путовања помиње се њена посета св. Игњатију Богоносцу у Антиохији, посета св. Лазару четвородневном, епископу Кипарском, посета Св. Гори коју је она благословила, и бављење у Ефесу са св. Јованом за време великог гоњења хришћана у Јерусалиму. У својој старости она се често молила Господу и Богу своме на Јелеонској гори, на месту Вазнесења Његова, да је што пре узме из овога света. Једном приликом јави јој се архангел Гаврил, и објави јој, да ће кроз три дана бити упокојена. И даде јој ангел Божји једну грану палмову, која ће се носити при њеном спроводу. С великом радошћу она се врати дома пожелевши у срцу, да још једанпут у овом животу види све апостоле Христове. Господ јој испуни ову жељу, и сви апостоли, ношени ангелима и облацима, наједанпут се сабрашеу дом Јованов на Сиону. Са великом радошћу виде она свете апостоле, охрабри их, посаветова и утеши; по том мирно предаде дух свој Богу без икакве муке и болести телесне. Апостоли узеше ковчег с телом њеним, од кога излазаше ароматни мирис, и у пратњи мноштва хришћана пренеше у врт Гетсимански у гробницу св. Јоакима и Ане. Од злобних Јевреја заклањаше их облак по промислу Божјем. Неки свештеник јеврејски, Атоније, дохвати ру-

кама ковчег у намери да га претури, али у том часу ангел Божји одсече му обе руке. Тада он завапи апостолима за помоћ, и би исцељен пошто изјави своју веру у Господа Исуса Христа. Апостол Тома беше изостао, опет по Божјем Промислу, да бисе тако опет открила једна нова и преславна тајна о Светој Богородици. Трећег дана стиже и он, и пожели да целива тело Свете Пречисте. Но када апостоли отворише гроб, нађоше само плаштаницу, а тела не беше у гробу. Тога вечера она се јави апостолима, – мноштвом ангела окружена, и рече им: „Радуйте се, ја ћу бити с вама навек.“ Не зна се тачно, колико стара беше Богородица у време успенија свога, али преовлађује мишљење, да је била прешла 60 година свога земног века.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷Владика Николај, *Охридски њролої* (Шабац: Глас Цркве, 2001), 582-583.

Закључак

Давне 1938. године, верни народ варошице Пецке са својим свештенством, уз помоћ државних власти, подигао је храм посвећен Успењу Пресвете Богородице. Градња храма била је део државно-црквеног плана за обнову и изградњу нових светиња, посебно на територији Шабачко-ваљевске епархије. Живот храма, парохија и црквене општине, кроз време, обликован је општим дешавањима у Српској православној Цркви и држави која је током периода постојања храма доживела значајне промене. Његова важност је вишеструка, не можемо га посматрати само као верски објекат, већ као и чувара славне српске историје и традиције, заједничког места вечног починка јунака из Балканских и Првог светског рата. Не дозвољавајући да храмовна историја остане незабележена, да допринос црквене општине Царинске, њених свештеника и верних парохијана остане незапажена, спроведено је истраживање на основу доступних разноврсних историјских извора, обликовано у монографију.

Најважнију улогу у образовању храма Успења пресвете Богородице у Пецкој и каснијем његовом одржавању и унапређењу, имало је свештенство. Од тренутка када су блаженопочивши свештеници Тихомир Петровић и Тит Стефанов дали иницијативу за подизање нове цркве, па све до данашњих дана, пароси цркве Успења Пресвете Богородице, уз Бо-

жију помоћ, ревносно обављају свој пастирско-духовни рад, одолевајући невољама и искушењима које прате човечанство. „Друго вас искушење није снашло осим човечијега; веран је Бој који вас неће пусти ни да се искушате већма него што можете, него ће учинити са искушењем и крај, да можете поднети.“ (1. Кор, 13:10)

Библиографија

Архивска грађа:

Архив Југославије

Летопис цркве Царинске храма Успења Пресвете Богородице у Пецкој (рукопис)

Списак помрлих и изгинулих војника у времену од 1912. до 1919. године из Драгодола, Царине и Гуњака, а сахрањених у гробљу код школе, односно код цркве у Пецкој (рукопис)

Документација Завода за заштиту споменика културе Ваљево, фасцикле 28 и 119.

Извори:

Definitivni Rezultati Popisa Stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knjiga I, prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava. Београд: Државна штампарија, 1937.

Definitivni Rezultati Popisa Stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knjiga II, prisutno stanovništvo, po veroispovesti. Београд: Државна штампарија, 1938.

Закон и Устави Српске православне Цркве. Ниш: Свети Архиепископски Синод, 1931.

Милић, Љубомир. *Моравска дивизија II позива*, књига 1, приредио проф. др Александар Животић. Београд: Медија центар „Одбрана“, 2018.

Српска православна црква у Првом светском рату (1914–1918) – одабрана докумената, књига I, приредио Радован Пилиповић. Београд: Архив Српске Православне Цркве, 2014.

Закон о уређењу наших војничких робља и робова у оцаџбини и на сирани, као и робова изинулих војника и морнара, рајних заробљеника и иншернираних лица, држављана: Немачке, Аустирије, Угарске и Бујарске, сахрањни на нашој државној шериито-рији. Београд: Државна штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1922.

Литература:

- Булић, Дејан; Арсић, Радивоје. „Археолошко рекогносцирање општине Осечина“, *Гласник Срјској археолошкој друштва* 35 (2019), 195-235.
- Гардашевић, Благота. „Организационо Устројство и законодавство православне Црве између два светска рата“, у *Срјска православна црква: 1920-1970: сјоменица о 50-јодушњици васјосјављања Срјске јатиријаришије*. Београд: Свети Архијерејски Синод СПЦ, 1971, 37-64.
- Динчић, Александар; Трајковић, Верољуб. *Моравска дивизија у Првом свейском рају 1914-1918*. Лесковац: Народни музеј Лесковац, 2018.
- Ђуковић, Исидор; Лукић, Ненад. *Нежидер, аустроујарски лојор за Србе 1914-1918*. Београд: Историјски архив Београда, 2017.
- Илић, Величко; Тодорић, Слободан и др., *160 јодина школе у Пецкој*. Пецка: Основна школа „Чеда Милосављевић“, 2001.
- Кадиевић, Александар. „Елементи експресионизма у српској архитектури између два светска рата“, *Моменї: часојис за визуелне медије* 17 (1990), 90-100;
- Кадиевић, Александар. *Момир Коруновић*. Београд: Републички Завод за заштиту споменика културе, 1996.
- Кадиевић, Александар. „Архитекта Момир Коруновић и ратна 1912. година“, *Архишекїура и урбанизам* 37 (2013), 43-49.
- Крстивојевић, Милка. „Конзерваторски радови на цркви спомен-костурници посвећеној Успењу Пресвете Богородице у Пецкој“, *Гласник Друштва конзервайора Срдије* 41 (2017), 119-122.
- Лајденшпергер, Ненад; Мамула, Ђорђе. „Споменици Првом светском рату између државе, закона и појединца – неколико запажања и примера“, *Српске студије* 5 (2014), 207-222.

- Лечић, Момир. „Изградња и обнова црква и манастира од 1920. до 1941. године,“ у: *Српска православна црква: 1920-1970: сјоменица о 50-годишњици васкрсављања Српске патријаршије*. Београд: Свети Архијерејски Синод СПЦ, 1971, 65-125.
- Милић Ј. Милићевић, *Посвећеници и жртве. Српски саниџет у Ваљевској долини у Првом светском рату*. Ваљево: Међуоптински историјски архив Ваљево, 2021.
- Миловановић, Бошко; Стакић, Мирјана. „Верска настава у Србији од 2001. до 2015. године“, *Зборник радова Училишњској факултету* 9 (2015), 82-92;
- Надежда Петровић: избор слика из Народној музеја у Београду*, аутор изложбе и каталога Љубица Миљковић. Чачак: Народни музеј, 2007.
- Павловић, Љуба. *Соколска нахија: ко смо ми Пординци. Наши корени*. Београд: Сфаирос, 2004.
- Пилиповић, Радован и др., „Српска православна Црква у Првом светском рату. Нова сазнања“, *Историјске свеске* 21 (2015), 2-17.
- Поповић, Радомир. *Црква дрвара у Скадру – храм Вазнесења Господњег*. Осечина: Народна библиотека Осечина, 2020.
- Пузовић, Предраг. „Страдање свештеника током Првог светског рата на подручју Шабачко-Ваљевске епархије“, *Богословље* 2 (2015), 221-232.
- Радић, Радмила. *Вером кроћив вере. Држава и верске заједнице у Србији 1945-1953*. Београд: Институт за новију историју Србије, 1995.
- Radić, Radmila. „Srpska pravoslavna crkva tokom 90-ih“, *Poznańskie Studia Slawistyczne* 10 (2016), 257-268.
- Радојчић, Милорад. *Бесмртни рајници ваљевској краја у рајовима 1912-1918. Вишезови Карађорђеове звезде*. Ваљево: Међуопштински историјски архив Ваљево, 2014.
- Рајчевић, Петар. „Повратак веронауке у школе 2001. године“, *Теолошки војлеги* 47/3 (2014), 571-586.
- Слијепчевић, Ђоко. *Историја Српске православне Цркве III. За време Другој светској рату и после њега*. Београд: ЈРЈ, 2002.

Периодика:

Глас Цркве, бр. 3-4, година VII, март-април 1929.

Глас Цркве, бр. 7-8, година VII, јули-август 1929.

Глас Цркве, бр. 1-2, година VIII, септембар-октобар 1930.

Глас Цркве, бр. 7-8, година X, јул-август 1932. (о. Владимир (Брадрић) јерођакон, „Прилози за историју страдања Цркве за време окупације 1914-1918 г. у Епархији Шабачко-Ваљевској“).

Глас Цркве, бр. 4-5, година XI, април-мај 1940.

Глас Цркве, бр. 6, 7, 8 и 9, година XI, јун-септембар 1940;

Danas, 1-7. novembar 2001.

Ревија Колубара, бр. 133, мај 2005. (Јањић, Јован. „Папа је волео Србе“).

Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца, бр. 87, 22. април 1922.

Службени иласник, бр. 51, 13. новембар 1997.

Српске новине, година LXXII, бр. 6, 9. јануар 1905.

Српске новине, година LXXXII, бр. 177, 29. јун 1915.

Полиџика, бр. 3811, 2. септембар 1914.

Полиџика, бр. 3812, 3. септембар 1914.

Полиџика, бр. 3813, 4. септембар 1914.

Полиџика, бр. 4809, 13. септембар 1921.

Полиџика, бр. 10672, 10. фебруар 1938.

Полиџика, бр. 10915, 17. октобар 1938.

Веб-странице:

<https://www.uzzpro.gov.rs/>

<https://vaza.co.rs/>

<https://digitalna.nb.rs/>

<http://sabac.digitalna.biblioteka.rs/>

<https://revija.kolubara.info/>

<https://hramsvetogsava.rs/>

<https://www.danas.rs/>

<https://www.eparhijavaljevska.rs/>

https://web.archive.org/web/20141014002550/http://www.mup.gov.rs/cms_cir/najava.nsf/poplave-obavestenje-140514.h

<https://www.srbijavode.rs/Data/InformacijeOPoplavama/BILTEN%20JVP%20SV%20br%2033%2021052014.pdf>

<http://spc.rs/>

<https://mitropolija.com/>

Биографија Јелена Глушац

Рођена је у Земуну (1984) где је завршила основну школу и гимназију. Дипломирала је 2008. на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду, а 2009. одбранила је мастер рад *Жена у јавности – очекивана или неочекивана појава у османском друштву од 16. до 18. века*. Докторску дисертацију *Српска православна црква у српској Десићовини (1402–1459)* одбранила је 2016. на истом факултету.

Од септембра 2009. до фебруара 2014. радила је у две средње школе у Београду.

У Историјском институту ради од 2014. године.

Област истраживања: историја српског народа и Цркве у позном средњем веку.

Садржај

Увод	5
Војничко гробље	14
Настанак друге парохије Царинске	26
Изградња и освећење цркве	32
Црква Успења Пресвете Богородице током Другог светског рата до 1974. године	45
Црква Успења Пресвете Богородице од 1974. до 2021. године – период од 1974. до 1984. године	50
Домаћини црквених слава у периоду од 1974. до 1983. године	57
Период од 1984. до 2006. године	58
Јубилеј цркве – педесетогодишњица освећења храма	59
Проглашење цркве за споменик културе	63
Обнова Ваљевске епархије и Царинска црквена општина од 2006. до 2020. године	67
Црква Свете Великомученице Марине у Гуњацима, Симића брдо	76
Прилог 1	80
Прилог 2	81
Прилог 3	91
Прилог 4	95
Закључак	97
Библиографија	99

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

271.222(497.11)-523.4
726.54(497.11)

ГЛУШАЦ, Јелена, 1984-

Храм успења Пресвете Богородице у Пецкој / Јелена Глушац.
– Осечина : Народна библиотека "Осечина", 2022 (Ваљево : Топаловић). – 103 стр. : илустр. ; 20 cm

Тираж 500. - Биографија Јелена Глушац: стр. [104]. – Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 99-103.

ISBN 978-86-82372-01-1

а) Пецка -- Храм успења Пресвете Богородице

COBISS.SR-ID 67135241

